NEMZETI NŐNEVELÉS.

XIII. ÉVFOLYAM. ÁPRILIS—MÁJUS 1892. IV.—V. FÜZET.

A NŐ TÁRSADALMI HELYZETE ÉLET-LÉLEKTANI TEKINTETBŐL.*

Mélyen tisztelt hölgyek és urak! Majd hogy úgy nem kezdtem: *szegény* hölgyek! Mert hogy mindjárt eleve tisztában lehessenek az állásponttal, melyet én a nő társadalmi helyzetének kérdésében elfoglalok, már bevezetésképen fölemlítem, hogy bizony a nő a legrégibb időtől fogva máig is minden népnél sokkal alárendeltebb állást foglal el, mint a milyenhez rendeltetésénél fogva tényleg joga van. A nemzetek történelme, annak minden egyes lapja mind e mellett bizonyít.

Az «Énekek éneké»-ben, a kelet költészetének emez egyik leggyönyörűbb termékében, melyet pedig háromezer év előtti fantázia sugallott lánglelkű költőjének, bámulatos emlékét bírjuk annak a mélyen érzett hódolatnak, melylyel a férfi áldozott a női ideálitásnak; de azért a valóságban a nő épen nem volt férjének egyenjogú élettársa. — És Görögországban és Rómában, a klassikus ókor ezen két legműveltebb nemzeténél? A nő rabszolga volt; rablás vagy vevés tárgya. Pedig a mythologia az istennők mythoszában nem ösmer rangkülönbséget férfi és nő között; Jupiter mellé odaállítja Junot, Apollo mellé Minervát és Aphroditében megteremti az örök szerelem és szépség mintaképét — «a ki ha csak mosolyog, már gyönyörtől reszket a menny és a tenger».

Igazán gyönyörű mythologia! Bámulatos ideálizálása a női szépség lebilincselő hatalmának! De milyen ellentét a nő visszás helyzete a valóságban! Igaz ugyan, hogy később a görög nő fölszabadult és egy Aspasia, Timandra, Theodata egy Periklest, egy Alkibiadest láttak lábaiknál; csak hogy az ily módon felszabadult nő minden diadala az emberiség egyik legdrágább kincsének és szentségének: a családi életnek és a női becsületnek árába került. Mígnem a mind jobban elharapódzott és korlátot nem ösmerő erkölcsi romlottság magának a görög világbirodalomnak és hasonlókép a rómainak is végpusztulását okozta, mert mint költőnk is mondja:

---

* Felolvastatott a fiumei tanári körben, 1892. márczius 27-én.

«Minden ország támasza, talpköve
A tiszta erkölcs, mely ha megvész:
Róma ledül s rabigába görbed.»

És azóta kétezer esztendő múlt el és a nő még mindig nem ura saját akaratának, hanem legtöbb esetben csak eszköz a férfi kezében, a ki egekig emelve isteníti, a míg szereti; de ha szerelme elvirult és az érzéki gyönyörök emésztő tüze elhamvadt, ott hagyja kábultan a szédítő magasságban, a hova képzelme szárnyain fölemelte, hogy azután annál kétségbeesettebben zuhanjon alá abba a mély örvénybe, mit az élet prózájának neveznek.

S vajjon ezek után nem lép-e az ember elméjében egészen önkénytelenül előtérbe az a gondolat, hogy ennek a rangfokozatnak, a mely már annyi ezer meg ezer év óta mindig a férfinak adta az elsőséget, jónak kell lennie, mert így volt ez már világ kezdete óta, mert így szentesítette a hagyomány, így szentesítette a történelem?

Pedig nem úgy van. Mert ha az elfogulatlan tudomány égő szövétnekével belépünk a rejtélyes női természet szentélyébe, akkor be kell látnunk, hogy azon helyzetet, melyben a nő már ezredévek óta volt és van, nem az ő állítólagos szellemi inferioritása, hanem a férfi önzősége hozta létre és tartja fenn.

Az a tudomány pedig, mely leginkább képes fölvilágosítást adni az ember szellemi és lelki életéről, tehát a nőéről is, mindenesetre legelső sorban az élettan. Mert bármily nézetben legyünk is a lélek lényegéről, ma már senki sem kételkedik azon, hogy egyetlen olyan lelki működés sincsen, a melyet valamely élettani folyamat nem váltana ki vagy nem kisérne. Minden érzet, minden vágy, az ösztönök és gondolatok mind ilyen élettani proczessushoz vannak fűzve. Élettani folyamaton alapszik az a legegyszerűbb érzet is, melyet pl. az apró tű szúrása kelt, csak úgy mint akár a legszövevényesebb gondolat.

Ezen élettani proczessusoknak kiváltására és közvetítésére az *idegek* szolgálnak. Az idegek, melyek a legszövevényesebb gondolatokat közvetítik, górcsövi vizsgálatnál, a tudós bonczkése alatt nem állanak egyébből, mint szálakból és sejtekből, melyekbe az idegállomány van ágyazva. A szálak oly finomak, hogy a legvastagabb szál is egy milliméternek $^1/_{200}$-ad, gyakran alig $^1/_{2000}$-ed részét teszi, tehát sokkal-sokkal vékonyabb a pókhálószálnál, úgy hogy legalább 50,000 ilyen szálat kellene egymás mellé sűrűen rakni, hogy csak egy hüvelknyi vastag köteg jőjjön létre. Az idegsejtek pedig, melyek ezen szálak által össze vannak kapcsolva, szintén oly kicsinyek, hogy például a legkisebb is ezerszer kisebb a kásaszemnél. S ezen bámulatosan egyszerű szerkezetből oly sokféle és szövevényes működés, áll elő a mit csak úgy érthetünk meg, ha végtelen nagy számukat veszszük tekintetbe. Magában az agyvelőben körülbelül ezer millióra teszik az idegsejtek számát, a melyek egymással idegszálak által többszörösen összefűzvék, s így ha csak tízre teszszük is ezen összeköttetések számát, tízezermillió idegszálat kell fölvennünk pusztán csak az agyban. Hogy szinte megálljon az ember esze, hacsak a leghalványabb képét is akarja magának alkotni arról a bámulatos hálózatról, a mely az ember agyvelejében van és segít végezni azt a nagyszerű munkát, a melynek legkisebbike is alighanem talány marad előttünk mindörökre. Mert bármennyire becsesek legyenek is azon adatok, melyeket az élettan újból meg újból fölkutat, távolról sem elégségesek arra, hogy azon belső folyamatok *lényegét* is megfejtsék, a melyek az idegsejtekben és szálakban végbemennek akkor, midőn az egyes lelki állapotokat létrehozzák.

Miért nincs megengedve betekintést nyernünk lényünk titkába? És Ádám sok küzdés után végre miért kénytelen belenyugodni az Úr válaszába, midőn vágyait visszafojta az Úr szava:

«Ne kérdd
Tovább a titkot, mit jótékonyan
Takart el istenkéz vágyó szemedtől»,

hogy az ember

> «Sárból, napsugárból összegyurva
> Tudásra törpe és vakságra nagy»

maradjon — talán örökké-örökké?!...

De bárha az idegsejtek és szálak belső funkcziójának lényege talány is előttünk, az embert nem nyugvó elméje, az élettani kutatások terén mégis bámulatos eredményekre vezette. Így megtudtuk pl. hogy az idegsejtek és idegszálak működése között létezik különbség, mely abban nyilvánul, hogy az érző és mozgató központokul egyedül a sejtek tekintendők, míg a szálak csak vezető eszközök mint akár távirdasodronyok, a melyeknek fiziologiai működésük egyesegyedül abban áll, hogy az ingert, melyet egyik végükön nyertek, a másik végig elvezessék. Az iktató és kiadó állomás a központban, az agyban székel. Onnan megy szét kifelé a testbe minden parancs és viszont minden tudósítás a külvilágból odaérkezik. De nemcsak az idegvezetés e módját általánosságban, hanem Charles Bell óta tüzetesen ismerjük az egyes idegszálak működése közötti különbséget is. Bell egy szamárnak a szemürege alatt eredő és a felső ajakig terjedő idegeit metszette át és úgy találta, hogy e műtét után az állat felső ajka teljesen *érzéktelen* maradt. Míg egy másik állatnak a füle alatt eredő s innen az izmokba szétágazó idegeit elvágva, azt tapasztalta, hogy az állat az illető izmait *mozgatni* nem volt képes. Bell ez által azt a nevezetes tényt konstatálhatta, hogy az idegek nem közvetítik egyidejüleg az érzést és a mozgást; hanem vannak idegek, melyek csak érzést és mások, melyek csak mozgást létesítenek.

A legérdekesebb kutatások azonban mégis azok, melyek az agyvelő és a gerinczvelő működési viszonyainak kiderítésére irányozvák. Hány tünemény találja megfejtését abban a fölfedezésben, hogy nemcsak a központi agyvelő, hanem gerinczvelőnk is érző és mozgató czentrum, azaz hogy érezni, sőt mozgásokat létesíteni agyvelő nélkül is lehet. Az ú. n. reflex-mozgások egész sora ezen fölfedezés alapján nyeri magyarázatát. Köztudomású dolog, hogy szervezetünk a külső ingerekre alvás alatt is reagál és pedig tudtunk és akaratunk nélkül. Csiklandozzuk csak az alvó arczát és észlelni fogjuk az arczizmok mozgását, sőt nem ritkán azt is tapasztalhatjuk, hogy az alvó kezével is iparkodik az ingert eltávolítani, a nélkül, hogy fölébredne. Pedig minderről nem tud semmit és az illető érzést és a rákövetkező mozgást a gerinczvelő, az agyvelő hozzájárulása, tehát tudta nélkül, önállóan közvetítette.

Különben az agyvelő és hátgerinczvelő ezen viszonyát ma már számtalan mesterséges kisérlet is igazolja. Foszszuk meg pl. az élő békát agyvelejétől, azt fogjuk tapasztalni, hogy mozdulatlan marad, akár míg éhen nem vesz. De csipjük meg a lábát, azonnal elugrik. Agyvelő nélkül hiányzik benne az öntudat, azért mozdulatlansága; megcsipésre pedig az idegei érzetet visznek a gerinczvelőhöz és ez tehát magában, agyvelő nélkül is, mozgást vált ki. Vagy csiklandozzuk meg a hasát, vagy marjuk azt meg sósavba mártott üvegpálczikával és az agyvelővel nem biró béka egyik lábával az érzékeny, megmart testrészét dörzsöli, és ha ezt a dörzsölő lábát lemetszszük, a béka, ha a marást vagy csiklandozást még mindig érzi, egy másik lábbal igyekszik az érzékeny testrészt dörzsölni; sőt ha mind a négy lábától megfosztottuk, a lábcsonkokat fogja mozgatni, noha velök az érintett testrészhez hozzá nem is férhet. Pedig mi okozta ezen mozgások kiváltását? Az agyvelő bizonyára nem; hiszen azt előzőleg eltávolítottuk.

Íme tehát a világos eredmény: a gerinczvelő önállólag végzi a mozgást, mint azt az alvó ember és az agyvelőnélküli béka önkénytelen mozgásainál láttuk, de a tulajdonképeni *tudat* és *öntudat* székhelye egyedül csakis az agyvelő; s pedig oly kizárólagosan, hogy e működését mégis akkor is akadálytalanul végzi, ha netalán a gerinczvelő hiányoznék vagy munkaképtelenné vált. A gerinczvelő munkaképtelensége tehát semmi befolyással sincsen az agyvelő működésére, sőt annyira sincsen, hogy egy test nélküli fejben is létesülhet önálló tudat, mint ezt a következő, Reclam által «Der Leib des Menschen» czímű munkájában közölt és a maga nemében páratlan eset bizonyítja: 1773-ban Bengaliában egy teljesen egészséges gyermek született, a kinek a fejéhez azonban még egy fej volt nőve és pedig úgy, hogy a fejtetőből nyult ki a másik fejtető, nyaka pedig egy benőtt daganatban végződött.

Különben ez a másik fej is épen oly nagy és kifejlett volt, mint az első; mindkettőnek agyvelője teljesen elkülönítve egymástól és csakis az első fej véredényei voltak összeköttetésben a második fejjel. Ez a gyermek négy évig élt és ekkor is erőszakos halállal, kigyómarás következtében halt meg s bár az élősdi fej általában nagy sympathiát mutatott iránta — ha pl. a gyermek sírt, az ő arczvonásai is elhuzódtak, sőt könyezett is s ha a gyermek szopott, ő is száját szopásra csucsorította — egy pontra nézve mégis határozottan eltérő tüneteket mutattak, abban t. i. hogy míg a gyermek aludt, az élősdi fej szemei gyakran nyitva voltak és viszont míg a gyermek ébren volt, az élősdi huzamosabb ideig is lecsukott szemmel aludt. Már pedig az alvás és ébrenlét legspeczifikusabb jelei az önálló tudatnak. A kettősfejű gyermek példája tehát kétségbevonhatlan bizonyítéka ama fontos ténynek, hogy a tudat és öntudat tüneményei *kizárólag* az agy által közvetíttetik, a miből ismét eme szervünk rendkívüli fontosságára kell következtetnünk és azt, és egyedül csakis azt kell szellemi működésünk szervéül tekintenünk.

S minthogy különben is épen szellemi működésünk által különbözünk állatrokonainktól és kivívott társadalmi helyzetünket is ép szellemi funkczióinknak köszönhetjük, most már nyugodtan áttérhetünk eredeti kérdésünkhöz: hogy vajjon a nő képes-e olyfokú szellemi működésre, a minőkkel a férfi bír; mert immár kétséget nem szenved, hogy annak, a ki e kérdéssel foglalkozik, első sorban az agyvelő élettanából kell adatokat meríteni. A kérdés tehát az: vajjon a nő és férfi agyvelőképződése között van-e olynemű különbség, melyből a két nem közti szellemi különbségre is kellene, vagy csak lehetne is következtetni.

Az élettan erre nézve azt tanítja, hogy születésünknél egyformán van, helyesebben nincsen kifejlődve agyvelőnk s ép a mily mérvben fejlődik a férfié, ép ily mérvben fejlődik, vagy a kellő viszonyok között fejlődhetnék legalább a nőé is.

Csakhogy — mondják a fiziologusok — a már kifejlődött nőnek a feje kisebb, koponyaürege csekélyebb köbtartalmú mint a mienk. Mintha szellemi képességünk a fej nagyságától, annak köbtartalmától függne! Szellemi képességet a koponya köbtartalmától, annak alakjától függővé tenni manapság, mikor a frenologia már lejárta magát a komoly tudomány szemében, nevetséges dolog.

Ha már a koponyaalakról és ürmértékéről nem lehet következtetni a nő szellemi inferioritására, még mindig marad egy fegyver, melylyel bizonyítgatni szeretik, hogy a nő alacsonyabb szellemi fokon áll, mint a férfi és ez az, hogy a női agyvelő könnyebb a férfiénál. Hiszen igaz, hogy a női agyvelő átlag véve könnyebb a férfiénál, de könnyebb az egész teste is a férfitestnél. És elvégre is az emberi ész talán mégsem olyan természetű dolog, hogy azt fontszámra vagy grammszámra lehessen mérlegelni?! Tagadhatatlan, hogy egy voluminozusabb izom nagyobb munkára képes mint a kicsiny, gyönge izom; de az izommunka mégis csak más jellegű mint a szellemi működés?! Hogy példával éljek: Vajjon a látás intensitása függ-e a szem nagyságától? A rövidlátó, a kinek szeme pedig nagyobb és domborúbb mint a rendes látásué, vajjon többet lát-e emennél? A tekintetével felhőket áthasító sas szeme pedig igen kicsiny. Vagy ki fogja állítani, hogy az az ember, kit a jó isten nagy orral áldott, vagy mondjuk: vert meg, finomabb szagoló képességgel bír mint a kisorrú? — És ugyanez áll az agyvelőről is. Az agyvelő nagysága, súlya még korántsem kriteriuma a szellemi tehetségnek; mert ha így volna, az ember a lényeknek rangfokozatában sokkal alantabb helyet foglalna el mint pl. a ló, az elefánt vagy a bálna, a melyek mind jóval nehezebb agyvelővel bírnak, mint az ember. S ha lehet is férfi és női agyvelők súlya között némi különbség, az tisztán csak egyéni és épen nem lehet a szellemi képesség megbirálásánál biztos mértékül fölvenni, mert hiszen találunk ilyen különbséget a férfiak és pedig nagy férfiak maguk között is. Íme nehány példa:

Turgenjew orosz író agyveleje (az eddig megmért agyvelők között a legnehezebb,	2012	grmmot nyomott.
Cuvier, a híres anatomusé	1829	«
Byron agyveleje	1807	«
Gauss, természettudósé	1492	«
Broca, nevezetes anatomusé	1456	«
Liebig, chemicusé	1352	«
Gambetta, nagynevű államférfi agyveleje pedig	1160	grmmot.

És ki mondja, hogy Gambetta a maga nemében kisebb szellem Turgenjevnél, noha agyveleje fél kilogrammal könnyebb volt? Vagy ki merne Gambetta lángelméjéből, elvonni csak egy parányit is, mert agyvelejének súlya még meg sem közelítette a női agyvelő absolut sulyát, melyet pl. Krause anatomus 1350 grammra tett? Nem is az agyvelő súlya vagy a koponyaüreg nagyságától függ az egyén szellemi működése, hanem sokkal jelentékenyebb tényezőktől — az agyvelő legfinomabb szövetétől, annak belső életműködéséről; de ezekről, sajnos, még ma nagyon keveset tudunk. Hiszen mily kicsiny agyvelővel bír az amúgy is parányi hangya. És mégis lehetetlen be nem látnunk, hogy a legintelligensebb állatok között is a legelső helyet foglalják el; mondhatnók, hogy helyük mindjárt az ember után jön. A természettudósok számtalan és pontos megfigyelései mind arról tanuskodnak, hogy a hangyák nemcsak igen kifejlődött ösztönnel bírnak, hanem elmélkedni is képesek, a miről legfényesebben tanuskodik a következő Prágában észlelt eset.

Egy természettudós nyitott czukortartóját az ablakpárkányra helyezte. A hangyák fölmásztak és ellepték a czukortartót, mire a tudós azt egy az ablak keresztfájához erősített zsinegen szabadon csüngve fölakasztotta. A hangyák szépen megmászszák a keresztfát fölfelé a zsineg csomójáig, onnan a zsinegen végig lefelé veszik útjukat és megint csak ott vannak a tilosban. Eddig semmi rendkívüli.

De két vagy három nappal később *csak egy* hangya teszi meg azt a fáradságos útat, megragad egy czukormorzsát, nagy nehezen fölkapaszkodik a czukortartó szélére és prédáját ledobja a lent az ablakpárkányon várakozó társainak, a kik közül fölváltva mindig egy fölszedi és hazaviszi az éléskamrába. Az idegenben járó kis hangya mindaddig ismétli ezen manöverjét, míg elfárad, lejön és ekkor egy másik hangya teszi meg ugyanezt az útat, ugyanezt a műveletet mindaddig, míg csak egy szép napon a czukortartó üres lett. Tagadhatjuk-e, hogy itt a hangyák elmélkedtek s bizonyára ilymódon okoskodtak, hogy minek fáradjon föl valamennyi hangya, ha ezt egy is elvégezheti? Az emberi társadalomban ilyen tényeknek hangzatos nevet adnak és czélszerű munkafölosztásnak nevezik.

De nem időzöm tovább e tárgynál. A fölhozott adatokból is kitetszik, hogy az agyvelő élettani komoly adatai legkisebb támasztópontúl sem szolgálhatnak azon föltevés igazolására, mintha a nő és férfi agyveleje már a természet «rendjénél és akaratánál» fogva olyan különböző szervezettel birnának, melyből nemcsak hogy nem lehetne, sőt kellene a nő szellemi inferioritására következtetni. Épen ellenkezőleg áll a dolog. A bonczfan és az élettan azt bizonyítják, hogy a nő és férfi agyveleje között éppenséggel semmi különbség nincsen s így a nő, agyvelejének szervezeténél fogva ép oly joggal tart igényt az intelligentia magasabb fokozataira, mint a férfi. A természet e tekintetben nem csinált köztük különbséget. Ugyanazon javakkal áldotta meg úgy az egyiket mint a másikat és ha tagadhatatlan, hogy ember és ember között — de nem nő és férfi közt — észlelhetők roppant különbségek szellemi képesség dolgában, ezek a differencziák merőben egyéni jellegűek, melyeknek a «nem»-hez mint ilyenhez semmi közük.

Az élettan tehát nem degradálja a nőt, sőt teljesen egy rangba helyezi a férfival, mert nem ösmer aristokrácziát. A nő szellemi képességét tehát nem szabad kicsinylenünk, kivált ha kissé magunkba térünk és meggondoljuk, hogy egyébként is mily hiú dolog az nagyobbára, a minek czímén a férfi az értelmiséget kizárólag magának követeli s ha azt sem tévesztjük szem elől, hogy az emberek nagy zöme — férfi és nő egyformán — bizony mégis csak közönséges mindennapi ember, ugyanily közönséges mindennapi képességekkel, erkölcsi és szellemi tulajdonokkal.

Ha már az élettan nem is, de hát a lélektan mégis csak igazat ad talán azoknak, kik a nő alárendeltebb társadalmi helyzetét helyesnek látják és abban a régi közmondásban a hosszú hajról — talán mégis csak foglaltatik némi igazság? S az értelmiségnek ama szédítő magaslatára, a hol ma a férfi áll, a nő mégsem lesz képes följutni soha? Mert a mi a nőt cselekedeteiben vezérli, semmi más, mint öntudatlan ösztön; hiányzik benne az értelem, a mely pedig csak a férfi agyvelejében nyilatkozik erejének egész terjedelmével.

Igaz, hogy az értelmiség terén a nő kevesebbet képes fölmutatni mint a férfi, de ennek is megvan a nagyon is érthető magyarázata azon társadalmi viszonyokban, melyekben a nő évezredek óta él. Abból, hogy a nő évezredeken keresztül sem a tudomány, sem a művészet terén nem tudott a férfival versenyezni, még teljességgel nem lehet az ő alacsonyabb értelmiségére következtetni. Mert tessék csak tekintetbe venni, hogy a versenyt mily egyenlőtlen fegyverekkel vívták. S a nőnek visszás helyzete daczára, hány lángelméjű nőt képes mégis fölmutatni a történelem!

Ha tehát nem tudjuk, hogy mily irányban és minő fokban fejlődtek volna ki a nő képességei, hogy ha eredeti természetének egészen megfelelő viszonyok között kezdhette és folytathatta volna pályáját és ha azt sem tudjuk előre, hogy mit rejt méhében a jövő s vajjon nem fog-e majd idővel a nő előtt is megnyílni — nem automatikusan, tehát gyorsan záródó, hanem tágra nyitott kapuval — egy olyan munkatér, melyen egész erélyében fogja bemutathatni, hogy mire képes: úgy még a szándékáról is le kell mondanunk annak, hogy a történelem tényeire támaszkodottan kimondjuk a nő szellemi inferioritását és mintegy ráutaljuk, rákényszerítsük azokat a viszonyokat, melyek között jelenleg él.

Szoktak végre még a nő egyéni, speczialisan *női* természetéről is beszélni, mint olyanról, mely eleve mintegy ráutalta a nőt arra a helyre, melyet társadalmi életünkben elfoglal; mintha a lelki állapotoknak volna olyan külön törvénye, olyan külön berendezése, mely *csak* a nőre volna érvényes! Hiszen ne felejtsük el, hogy például magát az úgynevezett nőiesség lélektani fogalmát is csak mi szabtuk a nőre, mint akár a szabó ránk szabja a ruhát. A nőiesség fogalmát csak mi csináltuk önkényileg; kiki a saját ideái szerint, mert bizonyára másban keresi és találja a chinai a nőiességet, mint pl. a művelt európai, másban a muszka, másban az újabb időben vele kaczérkodó franczia. A magukat erélyesnek nevező férjek, az úgynevezett házi zsarnokok kétségtelenül nem fogják másban keresni a feleségben a nőiességet, minthogy az főzzön, süssön — s a mi fődolog: mindig csak jót, mert jaj szegénynek, ha egyszer kozmás étel jön az asztalra! — dolgozzék, szóval legyen igás állat, izzadjon és fáradjon, míg férjem uramnak a klubbokat vagy korcsmákat sorra járva, talán a kisebb gondja is nagyobb, mint hogy a szegény teremtés ezen áldozatkészségét akár csak gyöngédséggel is viszonozná!

Utoljára is nem akarom a nő erkölcsi felsőbbségét, elméje finomságát és érzetének gyöngédségét a férfinem mindeme tulajdonságainak rovására földicsérni, mert azt hiszem, vannak erkölcsös, eszes és gyöngéd emberek mind a két nemben; de merem állítani, hogy általánosságban bizonyára kevesebb bűnt, kevesebb iszákosságot, kevesebb játékszenvedélyt és sokkal több házi erényt, több gyöngédséget, több szendeséget, több gyermekszeretetet, egyenesen kimondom: több erkölcsiséget fogunk találni a nőnél, mint a férfinél.

Íme tehát egy egész adathalmaz a nő védelmére s nem is vonakodom kimondani a végeredményt, hogy *a férfi és a nő teljesen egyenjogú,* mert egyenszármazású ágai annak a közös törzsnek, melyből kihajtottak — a szép, a fölséges anyatermészetnek. Független, önálló munkakörre az egyiknek csak épen olyan joga van mint a másiknak. Önálló és független helyzet a társadalomban — ez az, a mihez föltétlen joga van a nőnek s a mely jogát tőle semmiféle elméleti okoskodás sem képes elvitatni. Önálló és független existentiát a nőnek a *családi életen kívül* is — ez az, a mit a nő jogosan kivánhat, mert azon hangzatos mondások, hogy a nő legszebb munkaköre a családi tűzhely, ha csak szigorúan betű szerinti értelemben nem veszszük, a férfira nézve is állanak; mert ki tagadhatná, hogy a család a férfinak is való hely és hogy bizony, való örömét a férfi is nem a külvilágban, hanem piczinyke kis otthonában leli föl igazán.

Ne féltsük — tisztán szűkkeblüségből — a nőt; adjuk meg neki kiérdemelt önállóságát és *családi körében a nő nő fog maradni* akkor is.

A többi exczentrikus kivánalmai a nőemanczipácziónak, mint pl. kávéházakba és klubbokba való járás, szivarozás, nadrágviselés, férfi módjára megülni a lovat, meg mit tudom én? — mind nevetséges, sőt veszedelmes dolgok, a mennyiben keresztülvitelök csakis a női idealitás árán volna végrehajtható. De a becsületes munkában való egyforma megosztozás — az csak dísze lesz a nőnek és dísze a férfinak is, a ki nem törődve világ mondásával, előitélettel, szabadon és bátran nyújtja kezét a nőnek: íme fogadd el és oszd meg velem a munkát és terhet, melyet ránk rótt a természet és társadalom, a melylyel megváltjuk tőle létjogunkat.

Hazánkban korán volna még a nők szavazatjogáról szólni, de ne felejtsük el, hogy az a kormány, mely az egyenjogosítást férfi és nő között kimondaná, hány választót nyerne meg egy csapásra a maga részére? Hazánkban magában — a mint az utolsó népszámlálás statisztikai eredménye szerint mondhatom — nyolcz millió szavazattal erősbödnék a kormány, mert hogy minden nő csupán háladatosságból is a kormány föltétlen híve lenne, magától értetődő dolog . . . . . .

Hogy miképen lehetne azonban ezen elméleti kutatás követelményeit nyomban a gyakorlati életben foganatosítani, az már nem tartozik jelen fölolvasásom keretébe, mert félek, hogy amúgy is visszaéltem szíves türelmükkel, de még körvonalozni akarom röviden a teendőket, melyek e tekintetben czélhoz vezetnek. Kell hogy a nőnevelés teljes átalakuláson menjen keresztül, s ez a nevelés — más irányú nevelés mint az eddigi — már a bölcsőnél vegye kezdetét és a legszigorúbb következetességgel végrehajtottan, az életben is nyerjen támogatást. Ma, az anya már bölcsőjében fölcziczomázza és csodaszép gyermekének nevezi leányát. Hogy ne lenne az tehát képzelgővé, midőn így vezetik az élet színpadjára, a hol később, alig levetve a gyermekczipőt, az udvarlók egész serege által körülvéve meg épen valami földöntúli lénynek mondják — kivált ha apja gondoskodott, hogy föld nélküli is ne legyen. És szellemi képességei hogyan fejlődhessenek ki a mai, nagyobbára fölületes, gyökerében hibás tanítási módszer szerint, midőn a mit a nevelőintézetből magával visz, az legtöbb esetben — nem mondom hogy mindig, de legtöbb esetben — nem egyéb puszta máznál; de hogy hivatását érezni, de megérteni is megtanulta volna, arról szó sincsen! kimondhatatlan hátrányára egész társadalmi életünknek, mely minden lépten-nyomon érzi is e felületes nevelési rendszer káros hatását.

Legyen a nőnevelés is olyan, hogy a nő czélszerű, természetének és az okszerű munkafölosztás elvének megfelelő foglalkozásban részt vehessen, hogy az a családi életen kívül is nyújtson a nőnek önálló és független existencziát, hogy ez által eleje vétessék annak a tömérdek elzüllött életnek, mely a nő keresetképtelenségében és elhagyatottságában találja legdúsabb forrását. A mit eddig e téren tettek, még mind kevés; mert ne felejtsük el, hogy a házasságok szégyenletes trafikálása következtében Európában nagyszámú nő marad leány vagy lesz özvegy s minthogy őket dotálni nem vagyunk képesek, adjunk nekik helyet az életben, tegyük lehetővé önálló és független existencziájukat is; és legyenek meggyőződve, hogy ezzel egyszerre beheged modern társadalmunknak egyik legszégyenletesebb sebe.

Fiume. Dr. Richtman Mór.

COMENIUS EMLÉKEZETE.*

Comenius országszerte — mondhatnám világszerte — tartott ünneplésében a t. szakosztály is részt akarván venni, mai ülésének napirendjére tűzte ki a Comeniusról való megemlékezést. Megtisztelő bizalmuk engem jelölt ki az emlékbeszéd megtartására s most, midőn tisztemnek megfelelni akarok, töprengés fog el, hogy mi módon szóljak a 300 év előtt élt nagy pedagogus életéről. Úgy gondolom, hogy a számtalan kinálkozó mód közül e körben leghelyesebb lesz Comeniusról, mint a nőnevelés előharczosáról beszélnünk; ezt megelőzőleg azonban elevenítsük fel emlékezetünkben Comenius főbb életrajzi adatait.

I.

Ha a Jávorina szoroson át északra Morvaországba megyünk, a Morva folyóba siető Olsava mellett: Magyar-Bród nevű városkába érünk. Alkalmasint e folyócska mellett állt Komenszky Márton molnármester malma, mely körül 1592. évi márczius 28-án, a visszatérő vándormadarak üdvözlő éneket csicseregtek, a tündérek pedig gyöngyvirágokkal és ibolyákkal diszítették a ház környékét Comenius Amos János tiszteletére, a ki e napon örvendeztette meg szüleit e földi életben való megjelenésével. A kik tudtak írni, azoknak az akkori mozgalmas időkben sokkal több dolguk volt, hogysem Comenius kisded és gyermekkori testi és lelki fejlődését feljegyezték volna, a kik pedig figyelemmel kisérték, azok aligha tudtak írni és így C. ifjúkoránál kezdik meg életrajzírói a róla való tudósításokat. Azt már tudjuk, hogy 16 éves korában kezdett latin iskolába járni és ekkor is nem mások ösztönzésére. Apját már 10 éves korában elvesztette, anyjának pedig még két leánygyermeke is volt és a családfő elhalálozása után Jánosra háramlott az apai mesterség folytatása; de ő abbanhagyja a mesterséget és szíve sugallatát követve, iskolába lép, hogy tanítsák. Én nem hiszek sem csudagyermekekben, sem abban, hogy egy tizenöt-tizenhat éves gyermekben minden kényszerítő ok nélkül feltámadjon a tanulási vágy. Lehet, hogy csalatkozom, de el nem némíthatom abbeli véleményemet, hogy Comenius, hasonló családi körülmények között, ha Spanyol- vagy Olaszország valamely félreeső kis helységében 1592-ben születik, nem az emberiség boldogításának nagy problemáit, hanem a lisztes zsákokat rakja vállaira. De épen Cseh-Morvaországban, a hol a XVII. század kezdetén a lelkiismereti szabadság eszméje még a kapás parasztember lelkét is mozgatta, a hol az úgynevezett cseh-morva testvérek szövetkezete, melyhez szülei is tartoztak, virágzott, itt mondom, az Olsava folyócska mellett mélázó fiú nem maradhatott kora és környezete eszméitől érintetlenül. Azonban feltétlenül hiszem, hogy a nyert oktatás a 16 éves ifjút nem elégítette ki, és hogy tanítóinak ügyetlensége és tehetetlensége — a mint életrajzírói bizonyítják — nemcsak arra ösztökélték, hogy *Herbornba,* Hessen-Nassau tartományának e kis városába menjen tanulni, hol akkoriban már jónevű evangelikus theologiai papnevelő intézet volt, hanem hogy az oktatás javításának szándékát már ekkor tette fel magában. Herbornban akkoriban *Alstedius Henrik* tanár működött, a ki később Erdélyben, Gyula-Fehérváron is a református kollegium élén állt. Ez a férfiú nem annyira élőszavával, mint inkább irodalmi műveivel hatott Comeniusra, ép úgy, mint Ratich, a kinek e czímű műve: «Az oktatás javításának módszeréről» újból föleleveníttette benne fönt említett szándékát. De még mindig kevés volt a tapasztalata, még mindig bővíteni akarta ismereteit, azért, miután rövid ideig Heidelbergben tartózkodott, Hollandiába, majd Angliába utazott, a honnan 1614-ben tért vissza hazájába, Morvaországba. *Prerauban* a testvérek által fentartott intézetben 22 éves korában kezdette meg a hat esztendőn át méhszorgalommal gyűjtött bő ismereteit és tudományát gyakorlatilag értékesíteni, a latin nyelvet helyesebb módszer, berendezés és felosztás szerint tanította és az úgynevezett humanus tárgyakon kívül a reáliák tanítását is behozta a gimnáziumba, úgy hogy *Prerauban* 300 év előtt volt az első egységes középiskola, melynek létesítésén nálunk épen most fáradoznak. Prerauban Comenius csak két esztendeig maradhatott, mert 24 éves korában hitszónokká szenteltetvén fel, *Fulneck* községbe kapott meghívást, hol mint hitszónok, az egyház és iskola ügyeit vezette. Itt letelepedvén, megnősült.

---

* A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztályában f. é. márczius 19-én tartott előadás.

Nemcsak jó lelkiatya, jó tanító, jó férj és jó apa, de még jó gazda is volt; a községtől jövedelme egyik részeül szántóföldeket és kertet kapott és ennek megmunkálásában személyesen is részt vett.

Csakhogy nem soká tartott Comenius nyugalmas boldog élete, mert a cseh-morva testvérek feje fölött sötét felhők tornyosúltak, háborúra keltek II. Ferdinánd ellen s legyőzettek. Fulneck községet felgyújtották Ferdinánd katonái és Comenius vagyona, könyvtára a lángok martaléka lett.

De evvel még nem telt meg a keserűség pohara, mert a császár rendeletéhez képest bezárták a testvérek imaházait, hitszónokokat száműzték és így Comeniusnak is menekülnie kellett. A Zierotin grófok, kiknek kastélya manapság is Brünn városának egyik dísze, már akkoriban nagy terjedelmű jószágot birtak. Comenius Brandeisban, mely Zierotin Károlyé volt, talált menedéket. Elmélkedő költészetének és bölcselkedésének «Labyrinthus» czímű művében itt adott kifejezést s megérthetjük, ha a földi élet viszontagságairól panaszkodik, mert feleségét s két gyermekét egy év alatt veszté itt el. Nem is volt itt soká maradása, a hatalom megint futásra kényszeríti és Lengyelországban, Lissában találkozunk vele ismét, a hol a gimnáziumban tanítóskodik és szabad idejét kizárólag a tanügyi irodalomnak szenteli. Itt írta meg örökbecsű művét, a Didaktika magnát, itt látott napvilágot «A nyelvek megnyitott ajtaja» czímű műve, mely világhírét alapította meg. A Magas-Tátra, mely mögött most élt, nem birta megakadályozni, hogy híre el ne jusson Magyarországba is, de különösen a Kárpátok vidékére, Zemplén vármegyébe, a hol akkor Lorántfy Zsuzsánna, Rákóczy György özvegye élt. Ez a fenkölt lelkű fejedelemasszony Sárospatakra hívta Comeniust, a ki 1650-ben el is jött, megkezdte áldásos működését és mivel a fejedelemasszony gondoskodott róla, hogy semmiben szükséget ne szenvedjen, szabad idejében latin nyelvre fordította a «didactica magna»-t, hogy a magyarok is használhassák. Itt írta meg az «Orbis sensalium pictus» czímű művét, melyet latin, cseh és német szöveg mellett, magyar szöveg is diszített és a melyhez a képeket — mint dr. Márki Sándor a «Nemzeti Nőnevelés» 1881. évfolyamában mondja — magyar művész rajzolta. A magam elé kitűzött feladat nem engedi sem azt, hogy e művel, sem azt, hogy Comeniusnak hazánkban való működésével foglalkozhassam, vissza kell kisérnem Lissába, a hová 1654-ben vallási ügyek rendezése végett kénytelen volt visszatérni, honnan már két évvel később, mivel Lissa majd a svédek, majd meg a lengyelek hódításai folytán egészen elpusztult, vagyona, könyvtára és kéziratai egy részének elvesztése után Amsterdamba vetette a végzet. Itt fáradhatlan munkásságot fejtett ki; nemcsak a tudósok hanem gazdag polgárok, sőt hatóságok is támogatták Comenius irodalmi munkásságát, úgy hogy 1657-ben oktatásra vonatkozó összes műveit sajtó alá bocsáthatta. De soha sem tévesztette szem elől, hogy mint a testvérek felavatott püspöke, ezek érdekében is kell dolgoznia és írnia, és így megérthetjük, hogyan szaporodhatott műveinek száma kerek százra. Most már nem vándorol többé, végleg Amsterdamban marad, a hol 1671-ben, november 15-én, 80 éves korában halt meg.

II.

Mivel a lyrai költő subjectiv érzelmeinek ad kifejezést költeményeiben, sok következtetést vonhatunk le műveiből életviszonyaira. Ez azonban másokra nézve is áll: minden író művében találhatunk elég anyagot, hogy érzelmeire következtethessünk és ha Comenius az ő «Didactica magna»-jában a nők kiképezése érdekében szót emel, bátran állíthatjuk, hogy a nőnemnek nagy tisztelője és természetüknek ismerője volt. Mielőtt a didactica magna azon pontját idézzük, mely a nőnevelésre vonatkozik, talán nem lesz felesleges, ha kutatjuk, mikép fejlődött Comeniusban a nők iránt való tisztelet. Ha nagybecsű iratait olvassuk, azt látjuk, hogy a hol csak lehetséges, a Szentirásra hivatkozik állításainak bizonyítására. Természetes is, hogy ő, mint kiváló theologus, a Szentírásnak minden betűjét ismerte. Innen látja, hogy a patriarkák mellett mindig a nők is szerepelnek; látja, hogy Mózest, a nagy törvényhozót, nő menti ki a vízből, látja, hogy ez a nagy próféta a bárdolatlan pásztorok ellen védi meg a midjanita pap leányait. Tudja, hogy miként Mózes a férfiakat, úgy Miriam az asszonyokat dobszóval és tánczlejtéssel lelkesíti hálaénekre. Ismeri Deborah jósnő történetét, a ki győzelemre vezeti Izrael fiait hatalmas ellenség ellen. Lelkesül Ruth eljárásán, a ki rangját, mindenét a hű ragaszkodásnak áldozza fel és nem látja-e mindezekből, hogy a nő — vallás-erkölcsi felfogás szerint — ép úgy hivatott nagy dolgokra, mint a férfi? De ha ezt el nem fogadjuk is, nem volt-e Comeniusnak, a ki világrészünk oly sok helyén megfordult, elég alkalma a nők értelmességéről tapasztalást szerezni? Ugyanabban az időben, mikor Comenius hire-neve országokat, birodalmakat járt be, az egész művelt Európában beszéltek egy 16 éves leányról, a ki, mint festőművész, bámulatos műveket teremtett, Sirani Erzsébet volt ez, a bolognai iskola egyik kiváló alakja, a kinek egyik festménye még manapság is csudálat tárgya a bécsi császári képgyűjteményben, a Belvedereben. Lehetetlen, hogy Comenius, a ki mindenről, a mi előtte és körülötte történt, tudomást vett, erről a művész-leányról ne tudott volna. És végre, a mi a legfőbb és egyszersmind legbiztosabb, nem élt-e ő Lorántfy Zsuzsánna közelében is? nem ismerte-e fenséges alakját? nem látta-e dicső tetteit? nem hallotta-e bölcs szavait? Minthogy e szerény felolvasásom nem megy tudományos értekezés számába, bátran koczkáztatom azon véleményemet, hogy a nőnevelésről szóló pontozatokat talán épen Sárospatakon iktatta be Didactica-magna-jába, mert tény az, hogy midőn említett művét a magyarok iránt való tiszteletéből, miként már életrajzában is említettem, latin nyelvre átdolgozta: akkor tetemesen megtoldotta oly bővítésekkel, melyek a cseh nyelven írt Didactica-jában nincsenek meg. Igaz ugyan, hogy Comenius egész rendszeréhez, mely szerint az ismereteket mentől inkább általánosítani, mentől szélesebb körökbe terjeszteni törekedett, hozzá tartozik a nőnevelés is, de hogy ezt nem annyira a rendszer kedvéért, mint inkább a nőnem iránt való tiszteletéből és azon meggyőződésből tette, hogy a nők az emberiség művelődése fejlődésében ép oly hathatós tényezők lehetnek, mint a férfiak, ezt mutatják a Didactica magna-ból tőlem kitelhető hű fordításban közölt következő szavai: «Nemcsak a gazdagok gyermekeit vagy az előkelőkéit, hanem a nemeseket és polgáriakat, gazdagokat és szegényeket, fiúkat és leányokat egyiránt, nagy és kis városokban, mezővárosokban és falvakban az iskolába kell toborzani, a hogy ezt a következőkben bizonyítani fogom.

Először, a ki mint ember született, az ugyanazon egy főczélra született, hogy ember legyen, azaz: értelmes teremtés, mely a többi teremtményeken uralkodik, a ki magán hordja teremtőjének képmását. Tehát mindnyáját arra kell képesíteni, hogy a tudományokban, erényekben és a vallásban jól beavatva, e földi életet hasznosan töltsék és méltóan készüljenek a jövő életre. Hogy Istennél nincs személyválogatás vagy melléktekintet, azt ismételten bizonyította ő maga. Hogy ha tehát mi csak bizonyos személyeknek engedjük meg az elme képzését, de másokat kizárunk, nemcsak a velünk hasonló természetűek iránt vagyunk igazságtalanok, hanem egyenest Isten ellen is, a ki azt akarja, hogy mindenki, a ki az ő képében teremtetett, őt megismerje, szeresse és dicsőitse. De az annál nagyobb hévvel esnék meg, mentől magasabbra lobog az ismeret világossága. Mert csak azt becsüljük, a mit megismerünk.

Nem tudhatjuk, miféle működésre szánta Isten ezt vagy amazt az embert. Az azonban biztosan áll, hogy Isten néha a legalacsonyabb, a legszegényebb, a legismeretlenebb körökből választotta ki dicsősége eszközeit. Tehát kövessük az égbolton ragyogó napnak példáját, mely az egész földkerekségét megvilágosítja, melegíti és élteti, hogy mind az, a minek élnie, csiráznia, virágoznia és gyümölcsöznie kell, éljen és csirázzék, virágozzék és hozzon gyümölcsöt.

Nem ellenkezik evvel az, hogy némelyek természetüknél fogva gyengék, vagy tompaelméjűek.

Arra sincs elég ok, hogy a nőnemet (melyről ime külön is megemlékszem) a bölcseségnek (akár latin nyelven, akár német fordításban való tanulmányozásától) miért zárják el. Mert hiszen ők is Isten képmásai, a kegyelemnek és a mennyországnak részesei; élénk, a tudományt felfogó lélek lakozik a nőben (gyakran több is, mint a mi nemünkben), bármely magas méltóságra nyitva áll előttük is az út — hisz maga a nagy Isten bízta meg őket, hogy országokon uralkodjanak vagy hogy királyoknak, fejedelmeknek üdvös tanácsot adjanak; a gyógyítás tudományára vagy az emberiség jóvoltát előmozdító más foglalkozásra, sőt a prófétaságra, papok és püspökök megfenyítésére alkalmatosnak találta őket az Úr. Miért akarjuk tehát, hogy az elemi ismereteket megízleljék, de a tudományokhoz ne is közeledjenek? Talán meggondolatlanságuktól tartunk? Hisz mentől többet foglalkozunk gondolatokkal, annál kevesebb tér marad a meggondolatlanságnak, mely az elme ürességéből ered.

Csakhogy aztán nem is szabad ám nekik bármiféle gyártmányos könyvet felajánlani (a mi különben az ifjaknál sem engedhető meg); sajnálatraméltó dolog, hogy erre eddigelé nem figyeltek jobban; holott nekik csak oly könyvek valók, melyekből Istennek és műveinek igaz ismerete mellett igazi erényt és jámborságot meríthetnek folytonosan». Így szól Comenius.

A mai korszak, mely ugyan sok, de nem minden előítéletet győzött le, nagyon helyesli Comeniusnak ezen érvelését, de meg kell gondolnunk, hogy ő ezt az ő korabelieknek írta és mondta, olyan embereknek, kiknek legmagasabb tekintélye volt a Szentírás és e mellett a görög vagy római író. Oly korban írta ezt, a mikor a nő tudományossága — ha ugyan volt — akadályozta a boldogságát. E kor történetét olvasgatva, feljegyezve találtam, hogy egy igen derék fiatal ember, szive vonzódását követve, megkérte egy szép hajadonnak kezét. A leány viszonozta az ifjú érzelmeit; a leány szülői nem ellenezték a házasságot, s az ifjú szülőinek is tetszett a leány, tetszett a rokonság, a vagyoni állapot — már meg is történt a kézfogó, a két ifjú lélek úszott a boldogságban — de valahogy kitudódott, hogy a leány ért az írás mesterségéhez és ez elég ok volt arra, hogy a fiatal ember szülei két szívnek őszinte frigyét erőszakosan örökre széjjel tépjék. Ilyen korban nem elég az ész jogaira hivatkozni — és ezt jól érezte és tudta Comenius, azért még nagyobb nyomatékot kivánt adni benső jobb meggyőződésének, a nők iránt táplált nagy tiszteletének és férfias bátorsággal magyarázza az ő rendszerébe illő megokolással Pál apostolnak Timotheushoz intézett levele II. részének 12. versében a nők tanultsága ellen irányzott mondását — nem kiméli a hires görög tragödia írót, Euripidest sem, a ki Hippolitesében szintén a nők tanultsága ellen ír; kikel a római író Juvenal ellen, a ki hasonlóképp nem szereti a tanult nőket és mindnyájuknak azt bizonyítja, hogy nem is a nők kiváncsiságának kielégítése végett, hanem erényükért, jólétükért óhajtja, hogy tanuljanak és tudjanak. Háromszáz esztendővel ezelőtt a theologusoknak szentjeit, a tudósoknak bálványait, a mivelteknek eszményképeit megtámadni: ehhez valóban nemcsak nagy bátorság, nemcsak széleskörű tudomány és bizonyos eszmékért való lelkesülés kellett, hanem nagy, mocsoktalan jellem is, melyen az ármány és rosszakarat nyilai megtörnek; nagy tekintély és dicsfénynyel övezett hírnév, mely előtt mindenki térdet hajt. És ha Comenius szavai nem is váltak legott testté, mégis nagy volt a hatásuk; nem kutathatom ugyan, hogy mennyiben áll összefüggésben, de annyi tény, hogy Comenius még be sem hunyta szemeit az örök álomra, midőn Fénelonnak, a nagyhírű Cambrai-i érseknek ily czímű műve jelent meg: «Sur l'education des filles» (a leányok műveléséről) és ez a mű oly kedvező fogadtatásban részesült, hogy XIV. Lajos, az akkori hatalmas franczia király a tudós szerzőt unokáinak tanítójává nevezte ki. Mondom, nem tudom, hogy olvasta-e Fénelon Comeniusnak Didactica magna-ját, de hogy olvashatta, mert már akkor több nyelven került volt ki a sajtó alól, az bizonyos.

Ha azt kérdik, hogy minő módszer, minő elvek szerint akarta Comenius a leányokat nevelni? Hát azt kell felelnem, hogy ugyanazon módszer, ugyanazon elvek szerint, a minőkkel a fiúkat.

A természet és élet minden mozzanatának szorgalmas megfigyeléséből állapítja meg Comenius a nevelés és tanítás elveit és mert ezeket, a természetet és az életet, nem pedig az emberek előítéleteit és szétágazó véleményeit veszi megállapításainak alapjául, azért nem is tehet különbséget a leány- és fiú-nevelés és oktatás között, szerinte tehát ugyanazon elvek alkalmazhatók mindkét nembeli ifjúság nevelésére. Jelenleg mi 300 esztendővel előbbre vagyunk Comenius korának gondolkodásától, de Comenius eszméitől még 300 esztendővel hátrább vagyunk, különösen a mi a nőnevelést illeti. Mikor köszönt be az a dicső nap, midőn a leányok ép úgy követhetik szívük hajlandóságait az életpálya megválasztásában, miként a fiúk? Mikor szakítanak a főzőkanál theoriával és megadják a nőknek az Istentől és a természettől őket megillető jogaikat?

No, de ne legyünk háládatlanok korunk iránt. Ismerjük el, hogy a haladás szemmel látható. Tartsuk szemeink előtt Comenius Didacta magna-jának tizenhetedik alapelvét, melynek czíme: «A természet nem tesz ugrásokat, hanem fokonként halad előre».

Két dolgot magam is tudok, mely hozzájárulna a nők nevelésének mélyítésére, de ez a kettő is Comenius műveinek olvasása alkalmával ötlött fel lelkemben. Az első: *a könyvek olvasása.* Comenius a nőnevelés érdekében a könyvek helyes megválogatását követeli. Sőt erre több helyen vissza-visszatér és még a *schola pansophica* (az egyetemleges bölcseség iskolája) czimű művében is megemlíti.

A 15 éves és idősebb leányok már nem érik be holmi mesekönyvvel vagy regével, regény után áhítoznak. A 14—15 éves fiú nem is gondol ilyesmire, mert vagy a declinácziók bevágása szegi minden kedvének szárnyát, vagy az $x^2 + 3y - 6 \times$ veszi igénybe szabad idejét, úgy hogy munka végeztén már örül, ha nem is lát könyvet. Nem így a 14—15 éves leányka, mely ilyenkor már elvégezte, ha végezte, a polgári iskolát és egész nap unatkozik. Ezeknek szellemi táplálékot adni szükséges, de nem azokat a kedélyzaklató, szívfaggató, képzeletzavaró müveket szabadna ám kezeikbe adni, mint a minők tényleg kezeikbe kerülnek, hanem — mivel még ilyen nincs — meg kellene teremteni az ezen fajú irodalmi termékeket. És ezen a téren szép feladata nyílik a Mária-Dorothea egyesületnek, melynek a legjelesebb erőkkel kellene összeköttetésbe lépnie és az írókat arra buzdítani, hogy írjanak szép, érdekes, megkapó könyveket serdülő leányok, hajadonok számára. Ha ilyen idegen nyelveken már volna, le kellene azt fordíttatni magyar nyelvre. Tudom, hogy az egyesület indított is ez irányban mozgalmat, s kivánom, hogy e mozgalmat teljes siker koronázza.

A másik pedig, a mire szintén a M. D. egyesület becses figyelmét felhívni bátorkodom, az, hogy hasson erélyesen oda, hogy az a sok idegen ajkú nevelőnő szorúljon ki hazánkból. Hiszen Comenius emlékének dicsőítésére szántuk ez estét, emlékezzünk meg arról, hogy ő volt az, ki az anyanyelvnek minden nyelv fölött elsőséget adott az oktatás-nevelésben. Én nem is az anyanyelvet féltem az idegen ajkú nevelőnőktől, hanem az idegen nyelvek révén beszívott idegen érzelmeket és gondolkodást, mely az ismeretlen után kapkodó gyenge elmébe-szívbe becsempésződik; ettől félek és e tekintetben szomorú tapasztalatokra hivatkozhatnám. Talán kivívhatná a M. D. egyesület, hogy akár társadalmi uton, akár a kormány segítségével minden esztendőben kiküldenének egy pár magyar leányt, hogy Párisban, Londonban, Berlinben sajátítsák el a franczia, angol, német nyelvet, hogy a szülék örömest fogadják az ilyen kiképzett magyar leányokat házaikba. Ha már ez érdemben történik valami, történjék több, mert minél több szerény, házias, igazi művelt nővel szaporodik a társadalom, annál gyorsabban haladnak a nők az egyik foktól a másikra, míg teljes jogegyenlőségüket kivívták. «Nem szabad egy fokon megállani», mondja Comenius, a kinek emlékét im most áldottuk és áldani fogja minden nemzedék, mindaddig, míg az igazság iránt fogékonyság leszen az emberekben.

Budapest.

Schőn József.

PÓSA LAJOS ÉS A GYERMEK-IRODALOM.

(Arczképpel.)

Sokan vagyunk még a kiknek gyermekkorunkban csaknem kizárólag a «Flóri könyve» szolgált szellemi táplálékúl. A jó Bezerédy Amália egyszerű, ártatlan verses mondókái, mint «Kereng mérges kigyó, a ki sír az nem jó», vagy «Almát fáról leveszik, a rosz gyermek verekszik», ép oly élénken emlékezetünkben vannak még, mint az ő költőiség nélküli tanító meséi, a milyen a «Hidján volt egy baglya» vagy «volt egyszer egy czicza, azt a jó kis Vicza, tejjel jól tartotta», stb. stb. A kik még emlékeznek rá, tudják, hogy minden fogyatékossága mellett mily drága kincse volt akkor a magyar gyermekvilágnak a «Flóri könyve», hisz — majdnem azt mondhatjuk, egyetlen kincse volt.

Azt hiszem, abban az időben a gyermek képzeletének s nyelvkincsének gazdagításánál az élőszóval adott meséknek volt az a szerepök, a mit ma az olvasmányok által igyekszünk elérni. A mamák is többet daloltak, többet meséltek akkor s mellettök ki ne emlékeznék kegyelettel egy-egy öreg dadára, egy jó Rozi vagy Kati nénire, a kik a kicsinyeket gondozni, szórakoztatni segítettek. Milyen mesemondó talentumok voltak ezek! S hogy lesték a gyermekek ajkukról a mese folyását. Nem is kellett a mesélőnek mindig újat mesélni; a gyermek szivesen hallgatta tizedszer is, huszadszor is ugyanazt a történetet, míg végre épen olyan jól tudta, mint a «Flóri könyve» verseit, folytathatta maga is ott, a hol a mesélő abban-hagyta. Hogy az emlékezet gyakorlására, a beszélőképesség fejlesztésére s a logikai egymásutánnak felfogására nézve a gyermek ebből a százszor hallott mesékből több hasznot húzott, mint mai olvasmányaiból, melyek napról-napra újat, változatosat

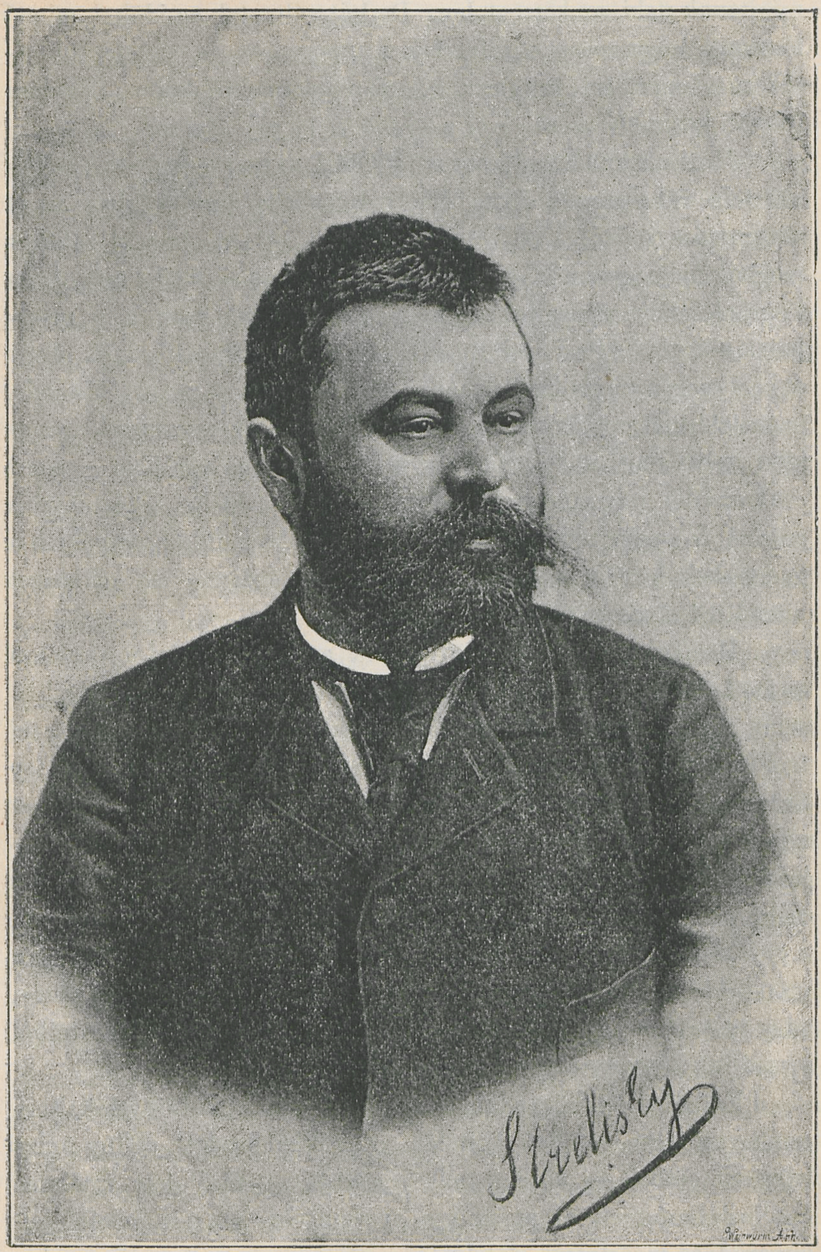
Strelisky
Weinwurm Ark.

PÓSA LAJOS.

nyujtanak neki, az kétségtelen. De hát változtak az idők, s mi azt hiszszük, hogy vele megváltoztak a gyermekek is, és sietünk velük megismertetni mindazt, a mi a gyermekirodalom fejlődése folytán kezünkbe akad.

Mert nagyot haladt, sokat fejlődött a mai gyermekirodalom az utolsó 30 esztendő alatt; igen sokat. Mily hosszú ideig állott versenytárs nélkül Forgó bácsi Kislapja, s ma már tuczatot is meghaladja a gyermek és ifjusági lapok száma. Hátha még egész kiterjedésében vizsgáljuk a mai gyermek-irodalmat s a meseprózairókra is kiterjesztjük figyelmünket. Azt mondhatnók, hogy akkori szegénységünkkel szemben dúsgazdagok vagyunk. Ma már, ha valaki magyar könyvvel akar kicsinyeinek kedveskedni, gondjába kerül, míg a sok vers és mese között a legjobbat — mert *csak ez* való a gyermeknek — kiválogathatja. Pedig a közmondás szerint is «sok búzának sok az alja» s ha valahol, úgy épen a gyermekek kezébe adandó olvasmánynál érdemes és szükséges «rostálni», azaz kritikát gyakorolni.

Ha Tompa meg nem írja vala az «Állatirodalom» czímű tréfás költeményét, vagy a kritika gyakorlását egy más, tekintélyesebb állat foglalkozásául jelöli ki : talán bátran, merészen neki fognék s elmondanám mi *nem jó* a mai gyermekirodalomban. Igy azonban — talán hiuságból fakadt szerénykedéssel — csak azt akarom bemutatni, *a mi igazán szép, és igazán jó!* Nem is terjeszkedem ki a gyermekirodalom minden ágára csakis egy kis kört világítok meg, csakis a *gyermekversekről* szólok. Hiszen talán épen a gyermekirodalom ezen ágában voltunk legszegényebbek, s épen ezen a téren lettünk leggazdagabbak, akár tartalom, alak, nyelv, vagy változatosság, kedélyképzés s még akárhány más tekintetből vizsgáljuk is gyermekverseinket.

Eddigi gyermekverseinket rendszerint nem költők írták. Nem csoda, ha nem is voltak költőiek. Rímekbe szedett silány próza vagy németből — ritkán más nyelvből — átültetett unalmas erkölcsi tanúság volt az, mit a gyermekeknek a mindinkább elelmaradozó mesélgetés, dalolgatás pótlására nyujtottak. Bizony kevés emelkedett a Flóri könyve magaslatáig, mely legalább a gyermekszeretet melegét sugározta, s jó magyarsággal volt írva. Remekíróink csak elvétve írtak egy-egy verset a gyermekek számára. Gyulainak verses népmeséi, továbbá a «két czicza meg a hamis gyermek»-e, «Géza úrfija», a «Pulyka és a veréb» czímű gyönyörű verse, Petőfinek «Laczi te» kezdetű remek költői alkotása sokáig nem terjedtek el a gyermekek között, mert nem jelentek meg külön a gyermekeknek szánt kiadásban. Szükében levén a gyermekverseknek csak kevéssel ezelőtt is a *remekírókat* adták a gyermekek kezébe, a minek az lett a természetes következménye, hogy a gyermeket a legszebb költemény is hidegen hagyta, mert az igazi költői szépségeket nem értette meg; vagy ha megértette, gyermekes naivsága vallotta kárát s lett belőle olyan kora érett ifjú vagy leány, a kinek ábrándos, sovárgó lelkülete, előre is kizárta, hogy valaha boldog, elégedett ember válhassék belőle.

Különösen érezhető volt a gyermekversek hiánya azok előtt, a kik iskolai használatra szánt olvasókönyveket szerkesztettek. Legalább erre mutat az, hogy az elemi iskolák második, harmadik, negyedik osztály számára írt olvasókönyvek mindenikében egész a legújabb időkig olyan költeményeket találunk, mint a «Gólya» Tompától, a «Gyermek és a szivárvány» Aranytól vagy Petőfi «Alföld» czímű költeménye, Tóth Kálmán «Hunyady»-ja stb.

A kik az iskolában 8—9 éves gyermekekkel tárgyalták e költeményeket, tudják, mily nehézséget, leküzdhetetlen nehézséget okoz azok megértetése. Nem is kisérlem meg fejtegetni, hogy mily nagy hézag volt a gyermekirodalomban a valódi szép és jó gyermekversek hiánya.

Költőink között Győry Vilmos volt az, a ki érezte e hiányt és azt betölteni igyekezett. Sokat köszönünk az ő gyermekszerető nemes lelkének, az ő költői ihlettségének. De úgy tetszik nekem, hogy versei, — kivéve az angol képekkel illustrált «Minden napra egy képecske, minden képhez egy versecske» czíműt, melyek igazán naivak és a piciknek valók, — leginkább nagyobb gyermekek számára készültek. A verses meséket a kicsik is olvashatják, de a «Jótékonyság» és «Megelégedés» czíműek s a velök hasonló tartalmuak elmélkedő voltuknál fogva csak a 12—14 éves gyermekeknek alkalmasak.

Ezt az ürességet az utolsó 10 év alatt a legszebb gyermekversek keletkezésének ragyogó korszaka váltja fel. Egy hivatott költő teljes lelkesültséggel a gyermekek lantosává szegődik, s foly ajakáról a dal olyan édesen, olyan bájosan, hogy megbűvöli a kis hallgatók szivét, s a hála érzetét fakasztja a szülők és nevelők lelkében. Ha a magyar gyermekirodalomról általában csak a mult szegénységéhez képest mondhatjuk, hogy gazdag, a «versirodalomról» e költő fellépte óta a külföldi szerencsésebb nemzetek irodalmához viszonyítva is bátran elmondhatjuk ezt — ha mennyiség tekintetében nem is, de minőség tekintetében bizonyosan. Az ő példája másokat is munkára buzdít, s ma már nem tartja szégyennek egy Mikszáth Kálmán, Vargha Gyula, Várady Antal, hogy a kicsikéknek írjon, s *Pósa* buzdítására — mert hisz ő az a költő, a kiről tüzetesebben beszélni szeretnék — olyan derék és hivatott munkásai fejlődnek a gyermekirodalomnak mint Hetyey Gábor.

Igen, örömmel mondhatjuk, sokan vannak ma már, kik szépet, kedveset írnak a kicsinyeknek. De mindannyiát felülmulja *Pósa Lajos*, nemcsak termékenységét tekintve — 800-on felül van már szebbnél szebb gyermekverse — hanem abban az utolérhetetlen művészetben is, a melylyel a gyermek nyelvén tud szólni.

Zengzetesek, tőrülmetszett magyar zengéssel és szólásformákkal vannak e versek írva. A Rima folyó, melynek völgyében, az egyszerű földmíves fiú bölcsője rengett, megtanította őt is azon a bűvös-bájos hangokon mesélni, melyen Tompa népmeséi s virágregéi szólanak. Az a regényes szép vidék költői hajlamokkal áldja meg a tősgyökeres magyar lakósokat, míg a hegy-völgy titokzatos szép regéket súg nekik, dal kel a nép ajkán, s dal és mese neveli fel a nép gyermekeit. Pósa költői ihlettel megáldott kedélye megértve, megszeretve e hangokat, a gyermekvilág közös kincsévé varázsolja át, még pedig a gyermek lelkét átértő olyan nevelői tapintattal, a mit csak úgy érthetünk meg, ha tudjuk, hogy Pósa míg lelke sugallatára hallgatva költővé nem lett, a nevelői, a tanári pályára készült, a budapesti tud. egyetemen a bölcsészeti tanfolyam hallgatója s egy-két éven át egyik fővárosi reáliskolánál segédtanár volt.

Szerette a gyermekeket, ez volt lelkének rugója a pályaválasztásnál; de lelke az iskolai pedanteria békóiba bele nem tudta magát kényszeríteni. Mint segédtanár ezelőtt 12—13 évvel adta ki első kötet költeményét. Ez még nem gyermekek számára készült, de volt benne két költemény, az egyik «Búcsú Sárikától», a másik «Olgához», a melyek azonnal feltünést keltettek s arra indították Pósa barátait, hogy őt a gyermekeknek való versek írására ösztönözzék. Valóban a katonáskodást szebben, élénkebben a gyermek szeme elé állítani nem lehetne, mint a Búcsú Sárikához czímű költemény teszi. Ettől az időtől kezdve gyakran jelent meg tőle gyermekvers vagy lapokban, vagy más verseket is tartalmazó költeményköteteiben, melyek sűrűn követték egymást. Megválva a tanári pályától, sorsa Szegedre vetette Pósát, hol főleg hirlapirodalommal foglalkozott. Itt jelent meg 1886-ban «Gyermekversek» czímű kötet költeménye, mely 50 gyönyörű verset tartalmazott. Ha kiemelem közülök az «elveszett pápaszemet» s a kis Petit, meg az «elpusztult házat», csak azért teszem, mert azt tapasztaltam, hogy a gyermekek ezeket rendkívül szeretik.

Pósa gyönyörű költeményeit ma már az iskolákban is ismerik, de a tanító világ koránt sem méltányolja oly mértékben, mint megérdemelné, pedig bámulatos az a hatás, melyet a gyermekekre gyakorol. A kik foglalkoznak e versek ismertetésével, igazat adnak nekem, mint tette ezt a napokban egyik kollegám, ki egész elragadtatással így szólt hozzám: «Ez a Pósa igazán nagy költő s ezt szerintem leginkább az bizonyítja, hogy a gyermekek végtelen könnyűséggel, játszva sajátítják el költeményeit — maguk sem veszik észre, mikor tanulták meg, egyszer csak tudják, rájuk ragadt, az övék,átértik, érzik, mintha csak az ő lelkükből fakadt volna».

Bemutatok egy-kettőt azokból a kis apróságokból, melyeket a gyermekek ma már széltében csicseregnek. Nagyon kedvelt «*A kis pintyőke*» czímű, mely így szól:

«Meghalt szegény kis pintyőke,
Liliom a lepedője,
Négy gerlicze vontatja,
Fülemile siratja.

Volt pintyőke, nincs pintyőke,
Fekszik rózsa temetőbe,
Rozmaring a keresztje,
Pacsirta szól felette.»

Általában úgy találtam, hogy Pósa mesteri kézzel rajzolja a gyermekek elé a természet szépségeit s megtanítja őket szeretni az Isten teremtményeit. Az *Aranykert,* mely talán Pósának is legszebb gyermekverseit foglalja magában, tele van ilyen szép képekkel.

Egyszerűségével hódít például «**A szent-jános bogár**» czímű, mely így hangzik:

Világít a fűben
A szent-jános bogár.
Vigyázz a lábadra,
Mert eltaposni kár.

Madár énekeljen,
Rózsa meg virítson,
A szent-jános bogár
Csak hadd világítson!

Tíz-tizenkét kötetben jelentek meg azóta Pósa gyermekversei. A «kis bokréta», «Mesék és regék», «Gyermekkert», «Virágok», «Az aranytollú madár nótái», «Arany napok, tündér órák», «Négy mese» stb. czímek alatt. Úgy találomra felnyitom az «Aranytollú madarat» s ott lelem a *Búcsút,* melyben a gyermek a vakácziótól búcsúzik. Ilyen képen:

Isten veled erdő, liget,
Gyöngyvirágos kerek sziget,
Arany mókus, sárga rigó
Oda van a vakáczió.

Isten veled csergő patak!
De sokszor elhallgattalak!
Csörgő habod muzsikaszó,
Oda van a vakáczió.

Isten veled háló, horog,
Már ez után más a dolog,
Pihenj te is lepkefogó.
Oda van a vakáczió. stb. stb.

Majd megszólal a vallásos érzés hangjain s így beszél:

Isten.

Nagy a világ,
Én csak porszem vagyok,
Isten napja
Én reám is ragyog.
Isten csókját
Homlokomon érzem:
Jóban, roszban
Csillagom ez nékem.
Ott van, ott van
Mindenütt az Isten:
Menyben, földön,
Itt van a szivemben.

A gyermek minden érzésére van Pósának kifejezése, mindig eltalálja a legigazabb hangot, a legragyogóbb színt. Mondjam-e még, hogy virágregéket is írt a gyermekek számára, mondjam-e, hogy mily szépek, a gyermekek lelkéhez szólók ezek! Alig találnék arra kifejezést. De azt elmondhatom, hogy azért a sok gyönyörűségért, a mit ő a gyermek-világnak okoz, azért a sok nemes érzésért, melyet a gyermekek lelkében fakaszt, megérdemli, hogy nevét a legnagyobbak között emlegessék, mert összes költőink között valóban ő benne legnagyobb s nála nyilvánul legszebben a *gyermekszeretet*. Hisz ő az, a ki így énekel:

«Szeresd a gyermeket! A gyermek fénysugár,
Közöttünk itt alant mindig ragyogón jár,
Mikor szomorkodol: szemed közé nevet,
Ha bűnre bűn nyom is: ő akkor is szeret.
Szivednek mélyéből kicsalja a borút,
Fejedre rózsákból vígan fon koszorút.
Ne érje gond soha, ki rád hajnalt derít:
Töröld le gyöngéden a gyermek könnyeit!»

Terem nem engedi, hogy többet is mutassak be, azokból a gyermekek szivéhez szóló versecskékből, melyeket ismerniök kell szülőknek és nevelőknek, hogy kellően méltányolva értékesíthessék a gondjaikra bizott gyermekek nevelésében. Nem fejezhetem azonban be ismertetésemet a nélkül, hogy ne emlékezzem meg Pósáról úgy is, mint a legkedveltebb gyermeklapnak az «Én Újságom»-nak a szerkesztőjéről. Annak a fejtegetésére, hogy jó-e a gyermekeket lapokkal és folyóiratokkal úgy elárasztani, mint ezt a *legmodernebb* gyermekirodalom teszi: ez alkalommal nem terjeszkedhetem ki. De annyit jó lelkiismerettel állíthatok, hogy a Pósa által szerkesztett gyermeklap nyelvének tiszta magyarsága, a közleményeket átlengő hazafias szellem, s a tartalomnak helyes pedagogiai tapintattal való egybeállítása által a nemzeti szellem ébresztésére, a gyermeki értelem és szív mívelésére egyaránt kitünő eszköz a nevelő kezében, s kedves szórakozást nyújt a gyermekeknek. A gyermekek iránt való lelkesült szeretettel szerkeszti Pósa ezt a lapot is, ez látszik meg minden során, innen érthető kedveltsége és nagy elterjedése. E lapnak és Pósának mint szerkesztőnek azonban legfőbb érdeme, hogy egész írói gárdát nevelt magának. Herczeg, Sebők, Bródy, Madarassy, — hogy csupán az irodalom más ágában is névvel biró egyéneket említsem — kitünő meseíróknak mutatják be az «Én Újságom» hasábjain magukat. Kívülök a jeles íróknak és — a mit különösen ki akarok emelni — az *írónőknek* egész serege támogatja e lapot. És a mily érdemül tudom be Pósának, hogy lapjában a nők irói tevékenységének tért juttat, ép oly örömmel látom, hogy a nők tevékenysége e téren sikeresnek mutatkozik. Csak kövessék és támogassák is a magyar nők Pósát nemes tevékenységében. A magyar gyermekirodalom látja hasznát, ha Pósának minél több jeles munkatársa, minél több méltó utánzója akad.

Budapest. SEBESTYÉNNÉ STETINA ILONA.

A NEVETÉS.

(Befejező közlemény.)*

VII. A nevetés okozatai vagy hatásai.

Eddig a nevetés módjaira, fokaira és okaira terjesztettük ki figyelmünket. Most a nevetés hatásairól fogok röviden megemlékezni.

A természetben és a szellemi életben az okok és okozatok mindig kölcsönös viszonyban állnak.

A nevetés a jólét, az egészség és az öröm kifejezése. Az egészséges ember mindig hajlandó az örömre, vígságra, a mosolygásra, a nevetés és az öröm viszont jó befolyással vannak az egészségre. T. i. a mérsékelt nevetés jó befolyást gyakorol a lélegzésre, a vérkeringésre, az emésztésre és a gondolkodásra.

A görögök és rómaiak nem csak komoly, hanem víg istenekkel is bírtak. Ilyen volt pl. Lætitia, kit nevető arczczal szoktak ábrázolni, kezében kormánypálczával, melyen egy hosszú fülű, kancsal szemű, sapkával fedett fej volt. A német a nevetés hatásáról mondja:

Das hat der Herr Gott gut gemacht,
Dass er das Lachen hat erdacht;
Der ist an Leib ud Seel' gesund,
Der Lachen kann aus vollem Mund.

Az összefüggés (konnexió) törvénye t. i., hogy a szervek és ezek működése egymástól függnek, a nevetésnél is érvényesül.

Az egészség és öröm folytán származik a nevetés, mely bizonyos arczizmok működése által jön létre. Ily gyakori mozgások maradandó, észrevehető nyomokat hagynak hátra az arczon, mely vonások a szép, kellemes arcznak nélkülözhetlen kellékei. Egy bús, rosszkedélyű arcz nem szép, de a jó kedélyű, víg arcz mindenkinek tetszik; tehát mondhatjuk, hogy a mosolygás jó befolyással van az arczvonások nemesítésére, a szépség előmozdítására.

---

* A megelőző közleményt l. folyóiratunk 2-ik és 3-ik füzetében.

Csak a mérsékelt nevetés folytán látható az arczon az úgynevezett bájgödörcse, mely esztétikai érzékünkre oly kellemes hatást gyakorol.

Vannak esztétikusok, kik azt állítják, hogy a mosolygó nőarcz a legszebb a világon.

VIII. Neveléstani alkalmazás.

A «*nevetés*» szó betűire nézve hasonló a «*nevelés*» szóhoz és ennek folytán néhány ujságba az a sajtóhiba csúszott be, hogy én ma a nevelésről fogok értekezni.

Ez alkalommal eszembe jutott, hogy vannak bölcsészek, sőt tanárok is, kik gúnyképen azt állítják, hogy a neveléstan nem tudomány és ez által a nevelést a nevetés tárgyává akarják tenni. Én a neveléstant fontos tudománynak tartom és a nevetésről értekezvén, a nevetést a következőkben a neveléstan tárgyává akarom tenni.

Az említett fontos hatások folytán a nevelés is felhasználhatja a nevetést *az ifjúság nevelésére, egészségük előmozdítására, arczvonásaik szabályozására és szépítésére, erkölcsük javítására, nemesítésére és egyéniségük helyes megismerésére.*

Az ifjúság, mely természeténél fogva a vidámságra és az örömre hajlandó, nőjjön fel öröm és vígságban, arczán mindig a mosoly és a jólét rózsái viruljanak.

Az első eszköz, mint mindenütt, itt is a *hódító példa.* A nevelő maga legyen nyájas és jókedvű, arczáról a tanítói teendők élvezettel és örömmel való teljesítése sugározzék. *Beteg, rossz kedélyű, búskomor ember ne foglalkozzék az ifjúság nevelésével.*

Azon hatóságok, melyek a tanító kedélyét nagyon csekély díjazás és rossz bánásmód által elkeserítik, a gyermek nevelésének és az iskolaügynek rossz szolgálatot tesznek, mert egy anyagi gondoktól túlcsigázott ember, ki családját a legnagyobb nélkülözések között tudja, magasztos hivatását be nem töltheti, nem lehet példaképe a vígságnak, az örömnek, a boldogságnak.

Nagyon üdvösnek tartom a legújabb időben azon intézkedést, melynél fogva nehány kormány iparkodik a felnőttek közt a *népünnepélyeket* és a *nyilvános közös játékokat* meghonosítani.

A jelen időben a felnőtt ember már szégyenli magát nyilvános helyen nevetni s ha valaki kedvet érez magában örömének — kaczagás által — kifejezést adni, kiteszi magát azon veszedelemnek, hogy gyermekesnek, vagy éppen neveletlennek deklarálják.

Vannak emberek, kik élczlapokat nem olvasnak, vígjátékokat nem látogatnak, a víg társaságokat kerülik; ily emberek kedélyüket eltompítják, életkedvüket csonkítják; elfelejtik, hogy bölcs Salamon szerint mindennek meg van az ideje; van idő a sirásra és van idő a nevetésre. Lauka Gusztáv költőnk ezen beteges állapotot a következő szavakkal jellemzi:

Furcsa egy világot élünk,
Hiszünk, szeretünk, remélünk,
Csak úgy, mint a régiek.
Az időnek régi kedve
Mégis mintha el voln' veszve,
Minden oly bágyadt, beteg.

Most is hullámzik az élet,
Olykor-olykor kedvre éled;
De mert nem szítják a lángot,
S a kedélytől nem nyer tápot,
Mint repedt harang beszél.

Ily idők valóban szomorú idők; ezért ismételve kérem a szülőket, nevelőket és tanítókat: legyenek mindig a vidámság képviselői s adják gyermekeiknek az öröm, az élet- és munkakedv utánzásra méltó élő példáját. Szíveljék meg Pósa Lajos szavait, a ki szerint:

Szeresd a gyermeket! Ne legyen bús, komoly,
Szemének tükréből játszék örök mosoly!

Azon tanító, ki tanítványait különböző gúnynevek által nevetségessé teszi, a ki kárörvend, ha egyik vagy másik tanítványa tévedésből hamis, helytelen feleletet ad, az növendékeinek e kinevettetés által nem ad jó példát.

A példaadás mellett szükséges, hogy *szoktassuk* a gyermeket a jókedvhez. Ámbár a nevetés az emberrel születik és az ösztönszerű mozgások közé tartozik, mégis látjuk, hogy a jelen század generácziója nem igen él vele. Gyakran hallhatjuk az egyik vagy másik társaságban: jaj beh régóta nem nevettünk, egészen elfelejtjük a nevetést! Ez a természetellenes nevelés következménye.

Szoktatni kell a gyermeket az engedelmességre, a rendre és a szorgalomra, de arra is, hogy ezen kötelességeit *örömmel*, *szívesen* és *jókedvvel* teljesítse. Úgy kell a dolgokat intézni, hogy a szellemi munka után a testi mozgás, a fürdés, — a komoly tanúlás után a játék, a szórakozás következzék.

A nevetés a gyermeknél reflex mozgás és indulatos. Szoktatni kell tehát fokonkint, hogy természetszerű nevetése értelmi nevetéssé változzék; hogy fékezve indulatait, nevetése — felnőtt korában — nemes örömérzelmek kifejezéseül szolgáljon. A gyermek nevetése élénk, lármás és vad, a mi bennünket el ne szomorítson, mert ez oly hiba, mely idővel elmúlik.

A gyermek önző örömet talál abban, ha tanulótársa hibázik; gúnyból kaczag rajta és kárörömet érez, ha a tanító a kis pajtást megbünteti; ő ezen kárörömét látható és félremagyarázhatlan mozgásokkal fejezi ki. E kaczagásról való leszoktatás helyén van. Ily esetekben a tanító figyelmeztesse a gyermeket Deák Ferencz bölcs szavaira: «Őrízkedjél a gúnynak és elmésségnek kétélű fegyverével érzékenyen sérteni másokat; a biztató kaczagás, mely elmésségedet kiséri, csakhamar elhangzik; de az érzékenyen sértett keblében visszamarad a keserűség, s hiúságod pillanatnyi diadalát másnak fájdalmán s elvesztett szeretetének az árán vásárolhatod meg.»

Az *oktatás* egyáltalában ne legyen száraz és unalmas. A szemléltető, lelkesült, érdekes tanítás már maga is örömet okoz a tanúlónak. Ilyenkor szemeiből olvashatjuk szellemi élvezetét.

Vannak tanítók, kik úgy vélekednek, hogy az iskola méltóságával ellentétben van az, hogy e szent hely falai közt a gyermek nevessen; e nézet téves és káros! A gyermek vidámsága, jó kedve és vig kedélye kellemes és kedves Isten és jó emberek előtt.

A vig elbeszélések és tréfás talányok szereplése az olvasókönyvben, az adomák és életrajzok előadása a történelemben, a tréfás számtani feladatok a számtanítás alkalmával jótékony változatosságot hoznak az iskola komoly rendjébe és munkájába, az ifjúság kedélyét pezsdítik és a tanulás iránti kedvet gerjesztik. Már a latin közmondás is mondja: «Varitas delectat».

De mint mindenütt, úgy itt is az arany középút ajánlható. Vannak hiú tanárok, a kik élcz és gúny által akarják a hallgatók tetszését megnyerni; ezek — a tanár e gyöngéjét észrevéve — minden alkalommal a legkisebb dolgon kaczagnak. Ez által az ifjúságot a színlelésre, hazugságra szoktatjuk.

A tanító némelykor a gúnyos nyevetést a gyermek javítására is használhatja. A gúnyos nevetés oly nyíl, mely a becsvágyra hat és a gyermeket a hibák elkövetésétől visszatartja. E fegyver némelykor ép oly jó szolgálatot tesz, mint a vígjáték, a gúnydal és az epigramm, de csak akkor, ha a tanító ezen nevelészeti eszközt jó szándékból és ritkán alkalmazza. Sajnos, hogy vannak oly tanítók, kik nagyon gyakran élnek a gúnyos nevetéssel és ez által a gyermek becsületérzetét megölik. A tanító tartsa mindig szem előtt a zsoltárok első versét: Boldog azon férfiú, ki a gonoszok tanácsán nem jár, a bűnösök útján nem áll és *a gúnyolódók ülésén nem űl.*

A tanúlók közt vannak olyanok, kik nagyon könnyen nevetnek és ennek következtében a tanító kellemetlenségére és bosszúságára az egész osztályt nevetésre indítják. A tanító a nevetést intések és erőszak által akarja eltiltani, de annál rosszabb, mert minél többször hallják a szavát, annál erősebb a nevetésre való hajlam. De kisérelje csak meg a tanító a tanúlókat más térre vezetni, általában más gondolatmenetre téríteni, akkor a figyelem és a csend helyre lesz állítva.

Végül még azt kell megemlítenem, hogy a tanító a gyermek nevetéséből annak testi, szellemi és erkölcsi tulajdonságaira is következtethet. Csak meg kell figyelnie a nevetés módját, erősségét, tartósságát, okát, mert a mint fönt említettem, a nevetés módja és erőssége nemcsak a tárgy nevetséges voltától, hanem a nevető ember egyéniségétől is függ.

*

Tisztelt szakosztály! Most az 1892. évben élünk, nagyon közel vagyunk tehát a század végéhez. Sok bölcsész azt állítja, hogy a jövő század egy *ideges* század lesz; sokan azt hiszik, hogy *szocziálisztikai*, sokan meg azt vélik, hogy *humanisztikus* század lesz. Az én véleményem az, hogy e legközelebbi század mind a három irányban fog fejlődni. A kultura haladása éppen azt hozza magával, hogy a létért való küzdelem, az élvezetvágy az idegeket mindinkább igénybe veszik; továbbá, hogy az alsóbb néposztályok sorsa javuljon és hogy az egyes ember és a nemzetek inkább a jótékonyság és higgadt emberszeretet által vezéreltessenek.

Én kivánom, hogy a következő század különösen az utolsó irányban fejlődjék, akkor az emberiség jóléte és egészsége, a jó kedv, az öröm, a megelégedés is fog növekedni és gyarapodni. Akkor a humor és a humorisztikai világnézlet is jobban tért fog hóditani; ekkor az embereknek bővebb részük lehet és legyen a nevetésben. S most végül, ámbár a magyar közmondás azt tartja, hogy «sírva vígad a magyar», mégis kívánom, hogy Önök azt mondják: tanúlva nevettünk és mulatva gondolkodtunk.

Budapest.

Léderer A.

EGY AMERIKAI FELSŐBB LEÁNYISKOLA.

(E. Storpeno nyomán.)

A «Revue internationale de l'Enseignement» f. évi január havi füzetében egy czikk jelent meg, mely az *Egyesült-Államoknak* egy igen érdekes felsőbb leányiskoláját ismerteti. Ezen intézet, melynek czíme «Wellesley-College», a lehető legmagasabb kiképzést nyujtja növendékeinek és igen nevezetes, figyelemre méltó példája az efféle tanintézeteknek. Az Egyesült-Államok legműveltebb részében, Boston közelében van.

Nem bocsátkozhatom e helyen az említett czikk részleteibe, csak kivonatosan és főbb vonásaiban óhajtom e tanintézet szervezetét a tisztelt olvasóval megismertetni.

I.

A «Wellesley-College»-nek, mely 1875-ben nyílt meg, ma már 600—700 növendéke van és daczára a terjedelmes térségnek, melyet elfoglal, folytonos gyarapodása következtében már-már alig akad telkén elég hely az újabb építkezések számára, melyet a növendékek lakásai, a tanfolyamok termei, a műhelyek, a rajz- és zenetermek igényelnek.

A «Wellesley-College» nem hasonlít sem kaszárnyához, sem zárdához, hanem valóságos iskolai telep (cité scolaire) a nyílt szabadban. Több mint 300 hold területet foglal el egy magaslaton, melynek lábát a Waban tó mossa. Ez nyáron a csolnakázás, télen pedig a korcsolyázás szórakozását nyujtja a leányoknak. A park, melyben az intézet különféle épületei elszórva vannak, nemcsak pompás, tiszta levegőt, hanem kellő térséget is szolgáltat nagy sétákra vagy játékokra. Ne feledjük, hogy Angol-Szászországban vagyunk, a hol a sport még akkor sem veszti el jogosultságát, ha leányokról van szó. A lakosztályok kétfélék: a növendékek részint egyes csoportokban 20—30-ával vannak cottage-ekben elhelyezve, részint egy nagy épületben, hol 100-nál többen is elférnek. Ez utóbbit a Wellesley-College-ben az u. n. «Stone-Hall» képviseli, egy szép előcsarnokos és tornyokkal diszített épület kissé nehézkes angol renaissance stylben. Stone-Hall körülbelül 108 növendék számára való hálótermeket és tantermeket foglal magában. A cottage-ek mind szellős és fáktól körülvett magaslatokon fekszenek. Az említett épületeken kívül van még külön zene-csarnoka (music hall) és egy csarnoka a képzőművészeti tanfolyam számára, melyhez mostanában egy igen gazdag muzeumot akarnak csatolni. Kórháza a többi épületektől teljesen el van különítve. A növendékek egészségéről tehát mindenképen gondoskodva van.

Lássuk már most miféle tanulmányokat folytatnak Wellesleyben és mi a czélja ezen intézetnek?

A franczia leány-lyceumoktól, valamint a sèvres-i iskolától, melyek a «Nemzeti Nőnevelésben» már több izben ismertetve voltak, merőben különbözik. A Wellesley-College u. i. nemcsak középiskola, hanem egyszersmind felsőbb tanintézet ugy a klassikus és modern irodalom, mint a reáltudományok és művészet számára; azonkívül gyakorlati előkészítő iskola a tanítónők részére. Misszióját maga az igazgatóság a következőkben határozza meg.

«A Wellesley-College azon czélból alapíttatott, hogy fiatal nőknek, a kik *liberalis* nevelésre akarnak szert tenni, mindazokat az előnyöket és azt a képesítést nyujtsa, melyekben a legfelsőbb tanintézetek növendékei részesülnek.»

Valamint az Egyesült-Államok többi főiskolájának, úgy ennek az intézetnek is megvan az a joga, hogy akadémiai fokozatokat oszthat.

A Wellesley-College tehát az egyetemmel egyenrangú felsőbb leányiskola. De megjegyzendő, hogy ehhez az intézethez semmiféle előkészítő osztály nincs csatolva. A legalsó osztály a *freshmen*-ek osztálya, melybe csak 16 éves korában veszik fel a növendéket.

Ezután következnek felmenő rendben, követve az ottani egyetemeken divó elnevezéseket, a *sophomores*-ek, *juniors*-ok és *seniors*-ok, végre azoknak csoportja, a kik a tudomány valamelyik külön szakmájára adják magukat, vagy a tanításban akarnak jártasságot szerezni.

Figyelemre méltó, hogy ez intézet, ámbár nem felekezeti, mégis felette vallásos és pedig határozottan keresztény jellegű. «A szentírás rendszeres tanulmányozása minden egyes osztályban kötelező.» A kápolnában naponkint isteni tiszteletet kell hallgatni és a vasárnap megünneplése a különböző keresztény felekezetek növendékeinek megszabott kötelességük. Sőt az intézet kebelében egyesület is alakult, melynek az a czélja, hogy vallásos életre buzdítsa tagjait és tény, hogy az évenkint kilépő növendékek között a kollegium nagy megelégedésére mindig találkozik néhány, a kik a misszionáriusi szolgálatnak szentelik életöket.

II.

A Wellesley-College igazgató tanácsa, beleértve az elnöknőt v. igazgatónőt és a titkárnőt, 27 tagból áll. A tanári kart 79 személy alkotja és érdekes tudnunk, hogy az oktatás teljesen és kizárólag női kezekben van. A tanszékek így oszolnak meg szakmák szerint: bölcsészetre van 2 tanárnő, a természettanra és természetrajzra 13, a mathematikai tudományokra 6, történelemre és nemzetgazdaságtanra 4, héberre, ki egyszersmind latint is tanít 1, görögre 4, franczia nyelv és irodalomra 3, mind franczia születésű, németre 3, (ezek közűl kettő német származású s egyikök a pedagogiát is tanítja).

Némi meglepetéssel olvassuk, milyen nagy követelései vannak a vizsgáló bizottságnak a felveendő növendékkel szemben. A fiatal leányok fölvétele ugyanis a következő föltételekhez van kötve: 1. korra nézve 16 évesnek kell lennie; 2. bizonyítványokkal kell birnia, melyek kifogástalan erkölcséről, egészségéről és megelőző tanulmányairól tesznek tanuságot. A felvétel rendesen felvételi vizsgálat alapján történik, de vannak egyes esetek, midőn a nélkül is beléphet a növéndék az intézetbe, ha t. i. a vizsgáló-bizottság kielégítőnek találja az előmutatott bizonyítványokat. De ilyen esetben igen részletes bizonyítványt követelnek, mely czélból maga a kollegium bocsát az illető tanároknak rendelkezésére nyomtatott blanquetteket, melyeken a kérdések kitöltendők. Az ilyen bizonyítványnak ki kell mutatnia, hogy a növendék mily könyveket használt tanulmányaiban, mennyi időt szentelt minden egyes nyelvnek és a mennyiségtani tudományok minden egyes ágának. Senkit sem bocsátanak a tanfolyamokra, a ki a latin, német és angol nyelvből valamint a mennyiségtani tudományokból nem tesz kielégítő felvételi vizsgát; sőt mi több, ha a növendék már belépett is és kitűnik, hogy előző tanulmányait nem végezte kellő komolysággal s így eredménytelenül folytatná a tanulmányokat, nem maradhat tovább az intézetben.

Látni való, hogy a Wellesley-College a tanulmányok nivóját a legszigorúbb elővigyázattal igyekszik a lehető legmagasabb fokon megőrizni. E szigorúság azonban bizonyos okszerű engedményekkel is jár karöltve. Ezek közé tartozik az, hogy a felvételi vizsgálat két részletben tehető le, továbbá az is, hogy a vizsgálatot nem kell okvetetlenül az intézetben letenni, hanem a megfelelő vizsgáló-bizottság előtt New-Yorkban, Philadelphiában vagy valamely más városban, melyről a pályázókat előre értesítik. Ezeket csak röviden érintvén, áttérek már most a felvételi vizsgálat anyagára, mely valóban érdekes és fogalmat nyujt ezen intézet szellemi minőségéről. E vizsgálatnak két csoportja van: egyik a humanisztikus, másik a reál csoport.

1. Humanisztikus csoport tananyaga: angol nyelv és irodalom; rhetorika; földrajz; történelem; mennyiségtan; latin; görög.

2. Reál csoport. A tananyag ugyanaz mint az előbbi csoportban a görög nyelv kivételével, mely helyett a növendék a francziát és németet (vagy ezeknek csak egyikét is) választhatja.

A Wellesley-College évi értesítőjében a legnagyobb részletességgel van leírva a felvételi vizsgák programmja és meglepetéssel látjuk azoknak valóban nagy nehézségeit. Igy a humanisztikus csoportban a görögből hasonló ismereteket követelnek, mint Francziaországban a lyceumok III. osztályú fiú-növendékeitől; a latin tananyag pedig megfelel a franczia intézetek IV. osztálybeli tananyagának.*) A mi a mennyiségtant illeti, keresni kell hozzá foghatót. És ha a College-be lépő fiatal leányok ily követeléseknek tartoznak eleget tenni, akkor már alig csodálkozunk a fölött, ha a különböző osztályokban egész sorozatát találjuk az olyan részleteknek, melyek nálunk a női oktatásban egészen hiányzanak.

E tanterv tanulmányozásával kell már most tüzetesebben foglalkoznunk.

III.

A tanórák rendes száma naponként 5; ebbe az időbe bele értetődik a rajz és zene tanítása is, de kívüle esik a testgyakorlat és háztartás gyakorlata. A művészeti szak (rajz és zene) teljes tanfolyama 5 évre terjed. A *freshmenek* osztályában minden tantárgy kötelező. A következő osztályokban azonban a tananyag kétfelé oszlik, egy része kötelező, másik fakultativ; de azok a növendékek, a kik valami *gradust* óhajtanak elérni, a kötelező tantárgyakon kívűl bizonyos számú fakultativ tantárgyat is kötelesek hallgatni.

A tanterv részletei: 1. A *freshmen*-ek osztályában:

a) *Latin.* Fogalmazás prózában; magyarázat; Cicero válogatott levelei. Titus-Livius XXI. és XXII. könyvének kiválóbb részletei. Tacitus, Agricola élete és a Germania (4 órán hetenkint).

b) *Görög.* Plato, Apologia és Criton; kivonatok Herodotból és az Odysseá-ból.

c) *Mennyiségtan.* Planimetria, stereometria, magasabb algebra, trigonometria.

d) *Angol irodalom.* A XIX. század írói.

e) *Rajz.* Szabadkézi rajz gipsz-minták után, mértani rajz, perspektiva.

f) *Keresztény erkölcstan.* Biblia, a zsidó vallás története.

g) *Ékesszólástan.* h) *Fiziologia és egészségtan.*

A reáltudományok szakában a tanterv hasonló az előbbivel

---

*) Francziaország fiu-lyceumai 8 évfolyamból állanak; a legmagasabb évfolyam az *első* osztály. *Szerk.*

a mennyiségtant, angol irodalmat, rajzot, vallástant, ékesszólástant és fiziologiát illetőleg. De hozzájárul heti 3 órában a *vegytan*, kisérletekkel egybekötve, a görög és latin helyett pedig a franczia és német nyelv a következő tananyaggal. *Franczia.* Az irodalom története a XVII. századig. (Demogeot); angol írók kiválogatott műveinek franczia fordításai; két klasszikus színdarab olvasása, nyelvtan és fogalmazás. *Német.* Schiller élete és művei; a német nyelv története; Grimm (a hangváltozás törvényei); költemények olvasása, nyelvtan, német nyelven való társalgás.

A *freshmen*-ek tanterve néhány megjegyzésre utal. Először is a mennyiségtani tudományoknak a humanisztikus szakban igen nagy szerep jutott, sokkal jelentékenyebb, mint a franczia fiúlyceumokban. A mi a görög és latin tananyagot illeti, az a francziaországi iskolák III. osztálybeli tantervéhez hasonló, csakhogy kissé kibővítve. Meglepő, hogy a franczia gyakorlatok között angol szerzők franczia fordításainak olvasása van előírva. «Igen helyes és pedagogiailag praktikus eszme», mondja Stropeno. Én részemről nem helyeslem, mert a fordítás mindig csak fordítás marad, tanulóknak pedig a lehető legtökéletesebbet kellene kézbe adni. Azonkívül minden nyelv tanulása nemcsak új szókincscsel gazdagítja lelkünket, hanem új szellemmel is, mely a nemzet sajátja s mely leginkább a maga eredeti irodalmi termékeiben nyilvánul, a fordítás annak csak árnyéka lehet.

Végre figyelemreméltó, hogy ebben az osztályban nem fordúl elő fakultativ tantárgy. A kötelező tantárgyak is csak egy szükséges minimumra szorítkoznak, de a mely mégis elegendő bárkinek, a ki az egyetemi gradusra vagy magasabb műveltségre aspirál.

A következő osztályokban is csak olyan tantárgyakkal van megtoldva a tananyag, melyek elkerülhetetlenül szükségesek. Ilyenek az irodalmi szakban: az angol irodalom története (sophomores), az elméleti és gyakorlati rhetorika (soph. juniors, seniors), egyetemes történelem, olvasmányokkal és magyarázó dolgozatokkal egybekötve (juniors), filozófia, beleértve a metafizikát is (jun. és sen.), a biblia az ó- és új-testamentum olvasásával és magyarázatával minden osztályban. A három felső osztály növendékei továbbá mint kötelezett tantárgyat a kémiát (sophomores) és fizikát (jun.) tanulják, mind a kettőt igen terjedelmesen.

A reálszakban a következő tantárgyak kötelezők: mathematika (soph.), fizika (jun.), angol irodalom (soph.), rhetorika (soph. jun. sen.), történelem (jun.), filozófia (sen.), a biblia mind a három osztályban.

A reálszak obligát tantárgyainak programmjában, de megfordított rendben, ugyanaz az elv uralkodik, mint az irodalmiban; úgy, hogy a humanisztikus szak növendékeinek elegendő alkalom kinálkozik a realisztikus ismeretek megszerzésére is, valamint a reál-csoport növendékeitől is megkövetelik az irodalmi ismereteknek meglehetős jelentékeny minimumát.

A fakultativ tantárgyak, melyek a növendékek szabad választására vannak bízva, annyifélék, hogy itt csak néhánynak felsorolására szorítkozhatunk. Legkiválóbbak: a *görög, latin* és *héber* nyelvek. A reál-csoportban a görög nem szerepel mint fakultativ tantárgy sem. Minket közelebbről a német és franczia nyelv érdekelvén, csak ezekről fogok bővebben szólni. A német irodalomból Schiller és Gőthe kiválóbb művein kívül még más, részint a klaszszikus, részint a romantikus iskolához tartozó, valamint újabbkori nevesebb névvel írók műveit tárgyalják. Különös és eredeti, hogy a Wellesley-Collegeben még az *ó-germán* irodalomra és nyelvre is van tanfolyam, beleértve a régi fel-németet (Hoch-Deutsch) és régi közép-felnémetet (Mittel-Deutsch) a linguistika tanulmányozásával és a szöveg philológiai magyarázatával.

A franczia nyelv és irodalom szintén igen részletes tanulmányozásnak tárgya és különösen kiemelendő és dicséretre méltó, hogy e tanfolyamot egészen franczia nyelven tartják. E tanfolyam a franczia nyelv történetének összes korszakait felkarolja, a bennök szereplő kiválóbb írók tárgyalásával együtt. Az e czélra használt Chresthomathiák számosak és különfélék: Demogeot, Paul Albert, Cledat (középkori szemelvények), la Chanson de Roland, Gaston de Paris stb. Az olasz és spanyol, valamint a régi angol-szász nyelv a szeniorok osztályában érdekes fakultativ tantárgyul szolgálnak; nemkülönben a történelmi és nemzetgazdaságtani, a műtörténeti, keresztény erkölcstörténeti, pedagogikai és bibliografiai tanfolyamok. E két utóbbi megérdemli, hogy tovább időzzünk mellettök.

A pedagogiát elméleti és gyakorlati részre osztják: az elméleti rész megismerteti a hallgatókkal a tanulás művészetének filozófiai alapját és részletesen beavatja őket a gyermeki lélek és gyermeki értelem fejlődésének törvényeibe.

A gyakorlati rész a nevelés első fokán használt kiválóbb eljárásokat és az *elemi*, *közép* és *felső* oktatásban alkalmazható módszereket ismerteti. A növendékek maguk is kötelesek gyakorlati tanítást tartani az egész osztály előtt (a mint ez nálunk is szokásban van); ezen tanítási gyakorlatok aztán birálat tárgyát képezik a növendékek és a tanfolyamot vezető tanárnő előtt. E tanfolyam kiegészítésére a pedagogia mestereinek, Comenius, Rousseau, Pestalozzi, Fröbel, Herbert Spencer, Horace Manu életét és műveit tárgyalják.

Világos, hogy ily tanterv, ha komolyan lép gyakorlatba, kitünő eredményeket teremthet és Európa sok felsőbb tanintézetének tárgyát képezheti.

A mi a bibliografiai tanfolyamot illeti, ennél szintén egy érdekes és utánzásra méltó kisérletet látunk; ismeretes ugyan, hogy a Sorbonneban és a német egyetemeken is vannak hasonló tanfolyamok; de nincs meg bennök az a szerencsés és valóban mintaszerű egyesítése e tantárgy tudományos és gyakorlati kezelésének, a melyet a Wellesley-College tananyagában találunk. A bibliografiai tanfolyamnak u. i. ott három czélja van, 1. megismertetni a bibliografiai forrásokat, a könyvtárak osztályozásának módszerét és az elveket, melyek egy nagyobb könyvtár-katalogus szerkesztésénél szem előtt tartandók; 2. előadni a leghelyesebb eljárásokat, melyek követendők, ha egy adott tárgy szerint kell az odatartozó irodalmat összeállítani; 3. a növendékeket képesíteni, hogy jövőben ők maguk is, saját használatukra összeállíthassák a szükséges bibliografiai források jegyzékét.

A rajzolás tanítása olyformán van szervezve, hogy a tanfolyamnak elméleti része a műtörténeti ismereteket, a művészeti kritikákat és a rajzolás tulajdonképen való technikáját karolja fel; a gyakorlatinak pedig rajztanító diploma megszerzése a czélja, melynek alapján az illető tanári alkalmazásra tarthat igényt.

Hasonló módon járnak el az ének, vagy valamely hangszer tanításánál is. Főczél az egyéni hajlamok fejlesztése a nélkül, hogy szem elől tévesztenék egyfelől az illető művészeti ágra vonatkozó elméleti és történeti ismeretek elsajátítását; másfelől azt a gyakorlati hasznot, melyet a növendékek tehetségeikből és ismereteikből kifolyólag ma-holnap vonhatnak.

IV.

A fönnebbiekben vázlatosan bemutattuk a tanintézet egész képét, mely nagyon összhangzatos módon van ugyan szervezve, de mely úgy tetszik, mégis két hiányban szenved. A Wellesley-College programmjában u. i. két felette rövid szakaszra akadunk. Egyik a *testgyakorlásra*, a másik a *háztartásra* vonatkozik. Igaz ugyan, hogy a mi a testgyakorlást illeti, az igazgatóság teljes tudatával bír annak, hogy több súlyt kellene reá fektetni; az igazgatónő 1889-diki jelentésében fel is említi ezt a hiányt és jobb szervezést igér.

A háztartásra vonatkozólag pedig a programm a következőket mondja: «a kollegium középpontjában lévő minden növendék részt tartozik venni a háztartás apró foglalkozásaiban, valamint az *iroda* és *könyvtár* stb. gyakorlati teendőiben.» De az az idő, melyet erre a foglalkozásra naponkint szánnak, soha sem több egy óránál. Az évkönyv különben igen okosan jegyzi meg, hogy az ilyen alsóbb fokú anyagi dolgokkal való foglalkozás még a szellemi elfoglaltság legmagasabb fokán is felette szükséges az egészségre és szellemre nézve, és hogy fejleszti az egyszerűséget, a jóindulatot és az alárendeltek iránt való türelmet. Ez nagyon szép, de naponkint *egy óra* vajmi kevés az ilyen foglalkozásra főleg ha még irodai és könyvtári teendők is, melyeknek a háztartáshoz semmi közük, részt kapnak belőle.

Varrásról, szabásról — és ezt különösen hangsúlyozzuk — *főzésről,* említés sincs téve. Egyesek talán megütköznek azon, hogy a tanterv e hiányait kifogásoljuk. Végre is mentségül szolgálnak Mm. Maintenon szavai, a ki a fiatal leányokat S.-Cyrben nem akarta másképen látni, mint «toujours un balai à la main» (mindig seprűvel kezükben).

Tény, hogy mindenkor és minden országban nehéz a magas szellemi foglalkozást a háztartásival egyesíteni; de fiatal lányoknál a nevelésnek mégis erélyesen kell oda irányulnia, hogy legyenek bár tanultak, sokat tudók, sőt tanárok is, mindamellett *jó háziasszonyok* is váljanak belőlük.

Az elnöknő jelentése szerint a növendékek az iskolai tendőkben, komolyak, a rendszabályoknak engedelmeskednek, egymással a legnagyobb egyetértésben élnek. Az intézetnek egyik legkiválóbb és legrégibb tanárnője állítja, hogy a Wellesley-Collegeben soha még árnyéka sem fordult elő valami botránynak, daczára ama nagy szabadságnak, melyet amerikai szokások szerint még a bennlakó növendékek is élveznek és daczára az intézetbeli gyakori mulatságoknak, hangversenyeknek és báloknak, melyeken a szomszédos Harvardban lévő egyetem ifjusága is mindig részt vesz.

Az igazság is kivánja, hogy a Wellesley-College tantervének tudós és szellemes rendszerét megdicsérjük, egy-két észrevételt azonban még se hallgathatunk el. Mindenekelőtt azt, hogy a Wellesley-Collegeben is, mint más hasonló intézetekben a tanulmányokat *virilizálják,* holott inkább azon kellene lenni, hogy a fiúiskolákban divó tananyagot a női szellemhez és természethez alkalmazzák, a mi keresztül vihető volna, a nélkül, hogy e miatt a komoly tanulmányok csorbát szenvednének.

«Il est bon qu' une femme ait de clartés de tout», mondta Molière és nem a tiszteletreméltó M. Gréard volt-e, ki e mondást minden felsőbb leány-intézet épületének homlokzatára írva akarta látni?

Világosság, ez nem *káprázat,* nem futó *szikra;* de nem is halmaza a tudományosságnak, nehéz terhe a szanszkritnak, hébernek, görögnek és a mathematikai tudományoknak.

Világos, mit akarunk mondani: nem helyeselhetjük a Wellesley-College-ben sem, hogy tudományt tudományra halmoznak és *tulságos sokat* tanítanak; noha elismeréssel adózunk az Egyesült-Államok felvilágosodott és előitéletektől ment intéző köreinek, a kik a nők előtt nagylelküen megnyitják a tudományos életpályák kapuit.

Budapest. FREUND VILMA.

NÉMET RÖPIRAT A NŐKÉRDÉSRŐL.

Lipcsében Crepaz Adél neve alatt legújabban megjelent egy «Die Gefahren der Frauen-Emanzipation» czímű röpirat, melynek irányáról midőn ezúttal számot adok, egyszersmind közlöm ama tanulságokat is, melyeket elolvasása után magunknak levonhatunk.

Szerző elismeri, hogy a nőemanczipáczió a különböző korok igényeinek természetes következménye volt; felsorolja a történet megőrizte kimagasló nőalakok érdemeit; méltatja név szerint amaz úttörőket, kik a nők keresetre képesítésében és tehetségeik értékesítésében korszakalkotók; kimutatja, hogy különösen Amerika és Anglia volt a nőemanczipáczió termékeny talaja, hol részben a nők nagy száma miatt, részben a fölfogások szabadabb iránya, főleg azonban az intéző körök méltányos belátása okából hódított a nőemanczipáczió eszméje. Szerző dióhéjban összefoglalja azon eredményeket, melyeket a nőemanczipáczió a föld különféle nemzeteinél kivívott; érinti az *«osztrák»* mozgalmakat is, és mivel sejtem, hogy — közös kalap alá foglalva — az alatt a magyar nők törekvéseit is érti: ez keltette bennem azt a vágyat, hogy a röpiratra vonatkozólag egyet-mást elmondjak.

Szerző abból a felfogásból indul ki, hogy a minő szabadelvű ujításokat megengedhetett magának Amerika az ő parlagon heverő földjén, azokat nem szabad közvetlenül átültetni Európa rendezett kulturállamaiba, már csak azért sem, mivel az amerikai életrend gyökeresen különbözik az európaitól. Szerző van olyan jó német, hogy még azt is igyekszik bebizonyítani, hogy az amerikai férfi és német nő életfrigye Amerikában a — legboldogabb. Hivatkozik Anglia nőire, kiknek a tudomány megnyitotta minden csarnokát, hivatkozik Oroszország orvosnőire, kik a háborúban halhatatlan érdemeket szereztek; felemlíti, hogy bár Francziaországban a legkevésbbé vert gyökeret a nőemanczipáczió amerikai értelemben, mégis ott a nők a társadalomban, politikában — közvetve — vezérszerepet vittek. Dicséri a franczia és sveiczi nők által a kereskedelemben felmutatott gyakorlati eredményeket s végül hivatkozik a németországi és *osztrák* mozgalmakra, melyek azonban a nőemanczipáczió általánosításában hajótörést szenvedtek.

Szerző feltünteti a férfi és női agy anatómiájának különbségét és úgy vélekedik, hogy a női agy túlfeszített munkája meg fogja magát boszulni a nő speczifikus természetes rendeltetésében és attól fél, mihelyt elterjed a nők emanczipácziója a legtágabb értelemben, az eredmény mennyisége a minőséggel fordított arányban lesz. Másrészt el fog terjedni a nők önkénytes czölibátusa, a mi a nemzetek létfentartásának politikája ellen irányul. A nőkereső a férfikereső határozott versenytársa lesz és az állások elnyerése küzdelmében a kenyeret adók a díjak leszállításával meg fogják nehezíteni a férfiaknak a családalapításra való törekvéseit? Különös veszedelmet lát szerző abban, hogy az általános nőemanczipáczió a nőkben nagyobb önállóságot teremtve, a költők megénekelte nőiességet és önfeláldozó odaadást meg fogja hazudtolni. Szerző felfogása megengedi, hogy az arra képes nő felesleges idejét az emberbaráti egyesületekben értékesítse, de határozottan kárhoztatja azokat a foglalkozásokat, melyek időhöz és házon kívül való teljesítéshez vannak kötve, a milyen a nyilvános hivatal viselése, tanítás, de különösen az orvosi prakszis.

Szerző szerint a család anyagi, szellemi és erkölcsi javaival szerencsejátékot űz az az anya, az a feleség, a ki a családján kívül keresi boldogsága kielégítését, mert miként a férfi rendeltetése a kenyérteremtés, úgy a nőé a javak föntartása és gyermekeinek egyéni nevelése. A biblia s a történelmi nagyságok idézeteivel óhajtja szerző bebizonyítani a nő kizárólagos létjogát — a családban. A társadalom megbélyegzését látja abban, hogy épen a kenyérkereső nők válnak el férjeiktől leghamarább, és hogy az egyedül álló hajadonok kedélyzavara idézi elő a legtöbb bűnt. Ismétlem, hogy különösen az orvosi intézménynek megbizhatlansága miatt retteg a társadalom veszedelmétől, a tudományos ambiczió kielégítéséért félti az idealisztikus felfogást és a női gyengédség megcsorbítását és a családi kötelességek elhanyagolását.

Ennyit közlök a műből ismertetésül.

Az a felfogásom, hogy manapság minden irodalmi termék a műveltek közös birtoka és bárki ajkáról is hangozzék el a jobb irányt ajánló intő szózat, fogadjuk hálával, okulásul.

De szerző a magyar nők törekvéseiről nem számol be, pedig nálunk is beszélhetünk már nőemanczipáczióról a tanítónői, nevelőnői, kisdedóvónői, postamesternői, távirónői, ipari, kereskedelmi s más kenyérkereső pályán.

A magyar társadalom legifjabb mozgalma az orvosnők kiképzését is óhajtja s mint tudjuk, a hatósághoz kérvényt intéztek e czélból. Hazánkban vagy 10,000 művelt nő önálló keresetből él s nem látunk veszedelmet abban, ha számunk többszörös lesz. Megmondom miért.

A magyar nők sorsát intéző köröknek megvan az a zseniális felfogásuk, hogy nem a nyilvános pályán való küzdelem végett képesítik honleányainkat, hanem hogy első sorban oly *művelt anyákat* adjanak a társadalomnak, kik saját gyermekeik nevelésére öntudatosan képesek legyenek.

E széles alapon nyugvó felfogás a nőemanczipácziót nem erőszakkal elérendő czélnak tekinti, hanem eszközül a család javára.

A legtöbb magyar nő — mint eddig is tette — férjhez fog menni, akár önálló keresetre képes, akár nem. A művelt magyar nő férje beleegyezésével és családja körülményeinek összhangba hozásával az eddig elfoglalt nyilvános állását továbbra is meg fogja tartani. Lesz azonban a művelt magyar nőnek — mint eddig is volt — annyi intelligencziája és férje és gyermekei java eléréśére annyi nemes szeretete, hogy kenyerét nem fogja a család boldogsága árán szerezni, hanem szakítani fog a nyilvános foglalkozással, mikor a család java ezt úgy kivánja.

A magyar nő szíve sokkal melegebben érző, semhogy az önkénytes czölibátus rabja legyen és az a csekély töredékük, kik valamely okból vagy elvből hajadonok maradnak, nem teszik a nemzetet emberanyagban jelentékenyen szegényebbé.

Alig hiszem, hogy a magyar nő valaha annyit vesztene természetes intelligencziájából, hogy oly pálya elnyerésére törje magát, melyet dicsőséggel nem tölthet be. A magyar nőnek mindig meglesz az a tapintata, hogy a vezérszerepet a férfinak adja át. Csak támogatni óhajtja a férfit, nem pedig kenyerétől megfosztani. A nő és férfi közt felmerülhető kenyéririgység nálunk teljesen ki van zárva, mivel a művelt magyar nők nem törekszenek tömegesen oly pálya után, melyben csak a férfiak speciális képessége boldogulhat, viszont a nők által is végezhető legtöbb munka nem hívja fel nálunk a férfiak ambiczióját. — A magyar nők és férfiak szeretettel egymás iránt és felebaráti türelemmel fognak dolgozni — ha kell — egymás mellett, de soha egymás ellen.

Hitem szerint a magyar társadalom páratlan bőkezűsége sohasem fogja leszállítani a munka bérét az állás elnyerése küzdelmében, sőt a fizetés felemelését napról-napra minden téren tapasztalhatjuk.

A magyar nemzet, mely egy ezredéven át meg tudta védeni nemzeti nagylétét, nem szorult külföldi tekintélyek idézeteire, midőn a nőemanczipácziónak speciális czéljaira vonatkozó intencziójában a magyar nők egyéni szabadságát támogatni óhajtja. A magyar matrona poetikus alakja mindig kivánatos lesz a magyar társadalom esztetikai igényében s e czél elérése feltételezi a női erényekben bővelkedő odaadó anyát és feleséget. Ne higyjük, hogy a daliás idők Hunyadynéja modern korszakunkban ne jelenne meg újra meg újra, száz meg száz névtelen megszemélyesitőben.

A magyar orvosnők képzése tervének kapcsolatában óhajtom felemlíteni, hogy a mozgalmat egy egészségügyi-társadalmi szükség kielégítése kezdeményezi. A magyar orvosnők intézménye alkalmazkodni fog a speciális körülményekhez és a kik e pályára törekedni fognak, oly áldásos hatással lesznek, hogy kár lett volna e mozgalmat előbb meg nem indítani. Mint minden pályán, úgy az orvosnők intézményében is, egyes túlhajtók vakbuzgósága vagy helytelen felfogása rövid időre el fog térni a nemes intencziióktól, de erre az intéző körök el vannak készülve és ezzel a józan gondolkozók becse csak emelkedni fog.

Tán hosszabbra nyult a röpirat ismertetése és az abból eredő gondolatmenetem, mintsem azt szerző érdemei igényelnék, de félek, hogy az ehhez hasonló importált művek a kishitüekben hallgatólagos beleegyezést fognak kelteni. Ezekben óhajtom megszilárdítani a nőemanczipáczió józan és nemes értelemben való felfogását mindazok nevében, kik «nőnevelésünknek nemzeti szellemben való továbbfejlesztésében munkásai».

A kozmopolitikusok felfogása észrevételeimet sovinizmusnak fogja itélni: ám legyen. — Azt hiszem, a legjobb szolgálatot akkor teszszük mi hivatott munkásai a magyar közoktatásnak, ha a külföld tanulságos véleményeit is éber figyelemmel kisérjük, de el nem térünk nemzetünk speczifikus feladatától.

Az «Élet» ez évi 4. számában Hampelné Pulszky Polyxéna e véleményének ad kifejezést:

«Szerintem kell, hogy minden nő maga magát emanczipálja. Annyi joga lesz, a mennyi esze van és a mennyit a körülmények megengednek. A további fejlődés önkényt következik, azt megakadályozni nem lehet.»

Budapest.

Komáry Erzsébet.

EGY HOMOKSZEM TÖRTÉNETE.*

(Elbeszéli egy kis kvarcz-szem.)

Sötét hegy belsejében születtem, hol évezredeken át lassanként növekedtem. A halotti csendet, mely környezett, nem zavarta meg semmi igen-igen sokáig. Nagy későn azonban e mély csend megszünt. Tompa ütések és robbanások hallatszottak időnként, melyek mindannyiszor ugyanazon oldalról s folyton erősödve jövének hozzám. Az utolsó, leghatalmasabb durranásra csillogós fény eloszlatta körülöttem a koromsötétséget is. — Ekkor láttam, hogy lakóhelyem szobanagyságú üreg, melynek falán rajtam kívül még sok más ásvány százféle színben tündöklik környöskörül. A résben, melyet a durranás okozott, kis mécset kezében tartva egy bányász tűnt fel, a ki eleinte csak bámult; de mihamar hozzáfogott a származott rés kibővítéséhez. Erre a nyíláson belépve s jól körültekintve, azonnal leválasztá ásványtársaimnak egyik csoportját a másik után kalapács és véső segélyével. A mint e munkával elkészült, jó sok darabot kis kocsiba vitt át; s azokon legfelül engem is elhelyezve, tologatott bennünket egy darabig vízszintes irányban; mire aztán gyorsan emelkedtünk függélyesen fölfelé.

Fölértünk a föld felületére, hol felfedezőnk: «adjon Isten szerencsét!» szavaira több bányász ugyanily módon köszöntött. Itt, a föld felszinén, nagyszerű látványnak lettem szemtanuja. Fölöttem görbült a tiszta égboltozat, melyen a hatalmas nap vakító fényben ragyogott — megvilágítva a hegyes-völgyes földfelületet mindenfelé. Sötét fenyvesek, szép ligetek, zöld mezőségek és rétek terültek el szemeim előtt — közbe zárva itt-ott nehány kis tavat, sziklákat, házakat, lent pedig egy jókora várost, melynek Selmeczbánya a neve.

---

* Kérdésképen közlöm e sorokat: nem lehetne-e ily módon is némely testet vagy természeti törvényt ismertetni? Hogy olvasás közben az illető tárgyakat be kell mutatni, magától értetődik. *Rybár.*

De nem sokáig gyönyörködhettem e regényes vidék természeti szépségeiben, mert az összesereglett bányászok csakhamar szétszedtek bennünket. Én felfedezőm birtokába jutottam, a ki terjedelmes fenyvesen keresztűl haza vitt Hodrusbányára.

Gazdám lakása szerény faházikóban egyetlen szobácskából állott, melynek oldalán élénken csörgedezett egy kis patakocska. A mint haza ért, engem az ablak alá az asztalra helyezett; megmosakodott és szennyes ruháját tisztával cserélte fel. Ez alatt meggyőződtem arról, hogy gazdám birtokában sok ásvány van, melyek az ablakközben és az asztal szélén valának soronként elhelyezve. Láttam azt is, hogy ezen ásványoknak csak kis része hasonlít hozzám; míg a többiek úgy színre, fényre, mint egyéb tulajdonságaikra nézve nemcsak tőlem különböznek, hanem többfélék egymás között is.

Gazdám egész viseletéből meglátszott, hogy most ásványai közül egy sem érdekli jobban nálamnál; mert ebéd alatt is rajtam csüngött a szeme. A mint elköltötte ebédjét, az asztal fiókjából valami mérő-eszközt vett elő, melylyel megméregetett minden irányban. Majd megint késével vizsgálta keménységemet, — a kés hegyét keményen nyomva lapjaimra. Késének aczélanyaga azonban nem fogott rajtam, hanem csúszott síma lapjaimon, akár az annyira kemény üvegen. Még nehány ásvány csúcsával is próbálgatott megkarczolni, de mind hiába; ezeknek egyike sem volt képes rajtam karczolást előidézni.

Miután igy gondosan megvizsgált és a mérlegen is megméregetett, hirtelen elkiáltja magát: «pompás egy kvarcz-kristály, nincs párja az egész környéken».

Erre két czédulát vágott ki papirosból, egy kicsit és egy jókora nagyot. A kis czédulát ráragasztotta gummival egyik oldalamra s 120-at írt rája, míg a nagy czédulára a következőket jegyezte fel:

120.

Kvarcz.

Víztiszta kristály, alján nehány apró kristálylyal. Hossza 4, vastagsága 1½ hüvelyk. Hatoldalú oszlop, melynek egyik végét a hatoldalu piramis tetézi. Lapjai üvegfényűek, erősen fénylők és símák; csak az oszloplapok gyengén harántcsíkoltak. A lapok, élek és csúcsok teljes szabályossággal vannak kiképződve. Keménysége 7. Fajsúlya 2·6.

Selmeczbánya
(Erzsébet-aknából).

E czédulát négyszeresen összehajtva s hozzám csatolva, az ablakköz kellő közepére helyezett, míg a többi ásványokat körülöttem rakosgatta el egyenes sorokban. — E rendezés alkalmával észrevettem, hogy ásványtársaim mindegyikén van egy-egy szám, s mindegyik alatt ép oly nagyságú czédula, mint az enyém. Az én számom vala a legnagyobb ; s ez azt jelentette, hogy én legkésőbb — még pedig 120-iknak kerültem ez ásványgyűjteménybe. Meggyőződtem egyúttal arról is, hogy van e gyűjteményben színarany, ezüst, réz, finom lemezkék és huzalok alakjában, továbbá bronzsárga színben ragyogó pirit, fényes szürke galenit és antimonit, több más sötét színű ércz, szép piros czinnober, zöld szinű malachit, sötétkék azurittal, ágasbogas fehér aragonit és még sok egyéb ásvány, föld meg kőzettöredék.

Gazdám, miután kissé megpihent, munkába távozott, honnét csak másnap reggel tért vissza. Megmosakodott, lenyugodott ; s újból ment munkába, hogy jó sok hasznos és érdekes ásványt hozhasson fel a föld belsejéből.

Igy tartott ez több éven keresztül. Jött, ment ; hol reggel, hol délben, hol este. Olykor új ásványdarabokat hozott. Egyeseket megint elvitt, melyeket valószínűleg bányásztársainál más ásványokért becserélt. Ismételve vizsgálgatott bennünket egyenként; s a mi újat észlelt, azt mindannyiszor feljegyezte az illető czédulára vagy jegyzőkönyvébe. Gyűjteményében nagy volt öröme, — kivált midőn az ablakon besütő napfényben ragyogtunk. Hébe-hóba megbámultak bennünket barátjai, sőt nehány ásványkereskedő is, a kik több ízben egyes darabokat el is vittek magukkal. Értem mindannyian sokat igértek: nem annyira külső szép alakomért, hanem — mint egy ásványkereskedő mondá — azért fizetne értem szivesen 5 forintot is, mert átlátszóságom és teljes tisztaságomnál fogva igen jó anyagot szolgáltatnék optikai lencsékre vagy a gyémánt utánzására. Szegény jó gazdám azonban mindannyiszor tagadólag rázta fejét, nem akart ritka szép kincsétől megválni.

Nemsokára az utolsó látogatás után egy nyári napon tikkasztó meleg uralkodott, mely különösen délután vált elviselhetlenné. Este felé — alig hogy gazdánk távozott — sötét felhők jelentek meg a messze távolban, melyek nagy sebesen közeledtek felénk. Egyszerre nagyot czikázott a villám és egy hatalmas mennydörgésre sűrű zápores̋ kerekedett, a mely nem is esett, hanem csak úgy ömlött az egész környékre. E közben oly gyors egymásutánban villámlott és mennydörgött, hogy a beállott sötét éjszakában csaknem folyton meg volt világítva és egyre rázkódott a lakásunk. Ez éj borzalmát még jobban növelte a hegyek lejtőiről lerohanó víz, melytől nehány percz alatt zúgó folyóvá dagadt a különben oly szelid patakocskánk. A víz sebes árja követ kő után ragadott magával s ezeket aztán medrében oly erővel ütötte egymáshoz és a patakban lévő sziklákhoz, hogy ennek következtében is mennydörgésszerű moraj keletkezett. A víz nőttön nőtt; elérte házunkat, sőt neki dőlt szobánk falának, mely reszketve lökte félre a dühös hullámokat. Igy tartott ez vagy 10 perczig. Házikónk egyre jobban inogott; míg végre, a fokozott erőnek nem tudva ellentállani, nagy recsegéssel belé omlott velünk együtt a víz zavaros árjába.

Házunk faanyaga azonnal elrohant; mi pedig csak lassan és egy darabig együtt haladtunk a víz fenekén. Rövid idő mulva azonban mi is elváltunk egymástól. Legelőbb a nehezebb társak maradtak hátra: a czinnober, galenit, pirit, antimonit és az érczek; míg engem, az aragonitot meg a többi könnyebb ásványokat gyorsabban gurított és csúsztatott az ár. Utunkban sziklákhoz és egymáshoz ütődtünk; sokszor rám zúdultak a kövek; itt-ott befedett a hegyek lejtőiről lesepert föld és durvább törmelék, melyet azonban mindannyiszor elmosott a víz. — A sok ütés és surlódás következtében követő társaim porrá zúzódtak; csak én daczoltam erélyesen, mert nagy keménységem és szívósságom jól védett a hatalmas ütések ellen is. De én sem maradtam sértetlenűl. Minél tovább jutottam, annál jobban éreztem, hogy testem fogy, felületem, különösen éleim és csúcsaim szenvednek, kopnak jelentékenyen.

Szerencsémre e kényszer-utazás nem tartott sokáig. Az égi háború elvonult, az ár elapadt . . . s én nem messze Zsarnóczától a Garam vize mellett kerültem partra reggel felé. A felkelő Nap fényes sugarai újból megvilágították az egész környéket. Kedvem lett volna a Garamvölgy e szakaszában gyönyörködni. De magamon is végig tekintve, öröm helyett a bú fogott el, látva, hogy előbbi szépségemnek vége már örökre. Szabályos kristályalakom eltünt; fényes síma lapjaim, éleim és csúcsaim lekoptak, — oly annyira, hogy most a jegenyefenyő gömbölyded tobozához vagyok hasonló; hozzá felületem érdes, homályos, s egész testem szürkésfehérnek és csaknem átlátszatlannak tűnik fel.

E szomorú sorsban azonban nem csak én részesültem, hanem sok más kvarcz, trachit, granit, homokkő . . . — a mint arról ezeknek rendetlen halmaza körülöttem tanuskodott. Ezeket is a víz hatalmas ereje hozta ide, még pedig — miként egymásnak susogták — valahonnan a Garam felső vízterületéről. Meg is látszott a szegényeken a hosszú utazás és a víz koptató erejének hatása; most valamennyi ugyanis gömbölyded, golyóhoz vagy tojáshoz hasonló s nagyobbára lapított.

E nagy társaságban nyugodtan maradtam néhány éven keresztűl. Ez alatt olykor nedvesített a víz, ismét szárítgatott és melegített a Nap; majd megint fáztam — a szerint, a mint az egyes évszakok felváltották egymást. Ittlétem alatt legkellemesebb vala a tavasz meg a nyár; a mikor a sokféle madár énekétől és a legelő nyájak kolompjaitól visszhangzottak a hegyek zöld lejtői és gyenge szellőben rengtek körülöttem a rétek fűszálai. Ekkor fordult meg itt a legtöbb ember, különösen a gyermekek. Igy egy szép nyári napon egész sereg fiú jött ide fürödni, a kik fürdés közben és fürdés után víg játékot űztek. Egyesek énekeltek, mások birkóztak a gyepen s versenyt futkostak ide-oda. Nehányan hozzánk is eljutottak s itt megállapodva elhatározták, hogy «*e kavicsokkal*» — miként minket elneveztek — megpróbálják erejöket a dobálásban. Csakhamar kavics kavics után repült a folyó tulsó partjára — mindegyik szép ívet írva le a levegőben. Majd «lovacskát itattak» a jó lapos kavicsokkal, melyek szökdelve ugráltak a víz síma tükrén.

Rám is esett egy gyerkőcznek a szeme, kinek szavára azonnal összefutott az egész sereg. Kézről-kézre jártam; mindegyik megforgatott, megnézett minden oldalról. A legtöbb fiú engem is kavicsnak mondott; de ilyen áttetsző, hengerded kavicsot — mint mondák — nem látott még egyikök sem. Most velem kezdtek játszani. Egymás után felröpítettek a levegőbe, úgy azonban, hogy mindannyiszor a szárazra kerüljek. Olykor gyepre, a legtöbb esetben azonban kemény kavicsra estem; melytől csattanva bár, de mindenkor sértetlenül ugrottam félre. Ezt látva, nagy kavicsra helyeztek s fejnagyságú trahittal vagdostak reám. Tizedik ütésre a trachit darabokra szakadt, a nélkül, hogy rajtam csorbát ejtett volna. Erre egy hatalmas kvarczkavicsot kerestek elő s most ezzel kezdették a kegyetlen ütéseket. Testem most is elbírt ugyan sok ütést; végre azonban — egy markos fiú hatalmas ütésének engedve — ketté tört keresztben.

A származott két törési lap egyenetlen, szélén éles mint a kés és erősen fénylő vala. Láttam továbbá, hogy csak a külső érdes felületem szürkés fehér; míg e vékony burok alatt most is oly tiszta és átlátszó vagyok, mint voltam a hegy belsejében. Meg is bámult e miatt az egész fiúsereg; s már most nem tartottak többé ásvány-, hanem üvegkavicsnak, melyet a víz lekoptatott valami vastag és tiszta üvegből. Csak egy bányásznak a fia tartott ásványnak, mert — mint mondá — annyira szívós üveg nem létezik sehol. A fiúk engedelmével el is dugta egyik felemet, hogy azt bemutathassa apjának. A másik felemet tovább nézegették; s kezökben forgatva tapasztalták, hogy törési lapom mindannyiszor csillog, valahányszor ráesnek a napsugarak. E miatt újból felhajigálták a gyep fölött, hogy annál jobban gyönyörködhessenek csillogásomban. Ez az örömük azonban nem tartott sokáig; egy ügyetlen dobás, s én eltüntem a folyó vizében tompa csattanással.

Itt nyugton maradtam; nem háborgatott se ember, se víz a jövő tavaszig. A mint azonban az olvadó jégtől és hótól megdagadt a Garam, a víz sebes árja megmozgatott s magával ragadott sok más kavicscsal együtt. Lassan ugyan, de egyfolytában gurultam és csúsztam a víz fenekén. Elhaladtam hol puha iszap, hol kemény kavics fölött, mely jó erősen megkoptatta testemet.

Legelőbb és legtöbbet szenvedett a súrlódás következtében törési lapom, különösen annak széle; de kopott jelentékenyen a többi felületem is — oly annyira, hogy Szent-Benedek mellett, hol hátrahagyott a víz, már megint gömbölyded kavics voltam, csakhogy most alig akkora, mint egy kis dió.

Azóta sok esztendő telt el, sok piszkos víz elhullámzott fölöttem, de csendes helyzetemből egyszer sem tudott kimozdítani; mert az a tömérdek kavics, mely körülöttem, különösen pedig előttem összehalmozódott, jól védett a nagy ár ellenében is. Ezen hosszú idő alatt nagyságom és külső alakom nem változott semmit; csak fényem és tisztaságom szenvedett némileg. A levegő, a víz, a meleg és hideg folytonos behatására ugyanis homályosodni kezdett víztiszta anyagom, mi fokról-fokra tartott kivülről befelé.

Már szép fehér és csak áttetsző kavics valék, midőn tavaszszal két tót tutajos kikötött faalkotmányával közvetlen mellettem. Az egyik tutajos azonnal ment Sz.-Benedekre élelmi szerekért; mi alatt a másik a tutajon kavicsból meg homokból kis halmocskát rakott össze, melynek alkotásához nekem is hozzá kellett járulnom. A halmocskát lenyomkodta jó egyenesre; tüzet élesztett rajta, mely csakhamar ropogott kellemes meleget árasztva mindenfelé. Legelőbb száradt és melegedett a legfelül lévő homok meg kavics; de nemsokára nekem is bőven kijutott a melegből, mert a tűzhely felszínétől alig voltam távolabb ¼ hüvelyknél. Az a kevés víz, mely éveken át tartott nedvesen, most nehány pillanat alatt eltünt felületemről. Ez alatt megérkezett a másik tutajos. Gyorsan megfőzték ebédjüket, mely vízből, kukoriczalisztből, kevés zsírból és sóból készült; ebéd után pedig — a tutajt lekötve — azonnal útnak indúltak a Garam zavaros vizén.

Innét eleintén még mindig hegyek közt haladtunk. Láthatárunk azonban hova tovább mindinkább szélesbült, míg végre a keskeny Garamvölgy egy hatalmas rónába ment át, mely előttünk a végtelenbe látszott elnyúlni dél felé. «Ez a róna — mondá az idősebb tutajos — terjeszkedik Esztergomig, innét pedig messze nyugatra, a pozsonyi hegyekig, sőt messze a Dunántúlra is. Talaja vastag és termékeny, melyen különösen búzát meg kukoriczát termesztenek nagyobb mennyiségben. Látod — folytatá beszédjét — ez az az áldott vidék, hová szegény testvéreink járnak aratni. S — miként hallottad — meg is vannak elégedve nehéz munkájuk jutalmával, ha kedvező volt az időjárás. Csakhogy bizony itt is megesik némely esztendőben, hogy a vihar, szárazság, meg jégeső nagy károkat okoz a földmívelőnek.» E beszéd alatt nyugodtan állott mindakettő; ismételve csodálták e hegy-, völgy- és kőnélküli tájat, mely annyira más és külömb, mint az övék.

Este kikötöttünk, gazdáim megfőzték szerény ételüket, lenyugodtak; de korán reggel tovább indúltak a Garamvíz kanyargós útjain. A harmadik napon, a mint a hegyek közelebb jutottak hozzánk, beléeveztünk Esztergomnál a hatalmas Dunába, mely félelmetes lassúsággal vitt bennünket nehány helység közt a visegrádi hegységen keresztül. A Duna tükrén a tutajosok eleinte nyugodtan állottak állásaikon; a mint azonban e természeti szépségekben annyira gazdag hegység közepe tájára érkeztünk, a visegrádi várromok láttára mindketten élénken kezdtek evezni. Czéljuk a Duna bal partja vala, melyen szerencsésen ki is kötöttek Nagy-Maros mellett. Erre behúzták az evezőket; s arczukról a verejtéket letörülve, hálát adtak az Istennek, hogy megsegítette őket végső állomásuk helyére; a hová annyi veszély és szenvedés közt napokon át iparkodtak.

Imájuk hallatára nekem is eszembe jutott az a sok szenvedés, melyet ez utazás alatt a melegtől kellett eltűrnöm — kivált, mikor a hűvös időben jobban megrakták a tüzet. Ilyenkor behatolt a hőség minden izembe, izzóvá tette egész testemet, sőt meg is repesztett; de megolvasztani mégsem volt képes, miként azt azzal a kevés konyhasóval tette, mely véletlenül tűzbe esett a tutajos kezéből.

Az ima végeztével az egyik tutajos távozott, Nagy-Marosra ment a megérkezést bejelenteni; míg a másik felügyelőnek maradt vissza.

Az első tutajos nehány percz mulva két munkással tért vissza. Ezeknek segélyével előbb elhordták azt a sok deszkát és karót, melyekkel a tutaj meg vala rakva; aztán leverték a tutaj keresztfáit, mire vízbe bukott a tűzhely velem együtt a szétválott szálfákról.

A Duna fenekén nyáron át nem bántott a víz, de annál jobban megviselt a következő tél idején. Ekkor ugyanis a hideg nemcsak körülöttem támasztott jeget, hanem megfagyasztotta azt a kevés vizet is, mely a tűz okozta repedéseimet töltötte meg. Ennek az lett a következménye, hogy a megfagyott víz még nagyobb repedéseket okozott testemben, mely aztán tavaszszal — a mint a jég is elolvadt — több szegletes darabra esett szét. Most már könnyen elbánt velünk a víz. Így azt a darabkát, melynek én egyik részét képeztem, azonnal megmozgatta, gurította, csúsztatta iszap, homok, kavics fölött lassan ugyan, de csaknem feltartóztatlanúl. Koptam, fogytam mindinkább; míg végre a volt darabkából csak kis szemecske, csak én magam maradtam meg. De — ki tudja — mi lett volna belőlem, ha egy hatalmas hullám nem könyörül rajtam, mely Váczon alul kidobott a szárazra.

Testem megint gömbölyded, szép fehér és sima, áttetsző s ép oly kemény, mint volt eredetileg; csakhogy alig üti meg egy mákszem nagyságát. Társaságomat megszámlálhatlan szemecske teszi, melyek a Duna mentén messzire hatalmas homokréteggé csoportosultak. E szemecskéknek mindegyike szintén kvarcz-szem; csak itt-ott találni köztük apró csillámpikkelyeket és kevés iszapot, mely legnagyobb részben finom mészkőporból áll. A kvarcz-szemecskék egytől egyig hasonlítanak hozzám: gömbölydedek, fehérek vagy szürkés fehérek, kisebb nagyobb fokban áttetszők, s ép oly kemények, mint én. De hasonló a történetük is; a mennyiben e lapos táj egynek sem szülőhelye, hanem — miként csevegésükből kivettem — a Duna felső vízterületének egyik másik vidéke, honnan különféle kőzetekből — granitból, trachitból, homokkőből ... — s szintén a víz póstáján kerültek ide.

Azóta, hogy itt sütkérezem, ázom majd fázom az egyformává koptatott tömérdek homokszem társaságában, megint jó sok esztendő mult el változatlanul. Ez az egyhangúság késztetett arra, hogy elmondjam röviden történetemet.

Budapest.

Rybár István.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Rajkai Rogos Katalin. A «Népiskolai Tanügy» ez évi 11. száma egy kitünő magyar tanítónőnek, *Rajkai Rogos Katalinnak* elhunytáról értesít. A megboldogult az egri angolkisasszonyok intézetének egyik legtevékenyebb, minden jóért, szépért lelkesülő tagja s a magyar kath. tanítókarnak képzett s buzgó bajnoka volt. Nehezen pótolható űrt hagyott maga után úgy is, mint az intézet általánosan szeretett tagja, úgy is, mint lelkes munkás tanitónő, kit növendékei szeretve tisztelték, kiért nem riadtak vissza semmi nehézségtől, kinek megelégedését kiérdemelni a legnagyobb örömüknek tartották. A föntemlített lap után a kiváló szerzetesnőnek életrajzi adatait a következőkben közöljük:

Rajkai Rogos Katalin előkelő régi nemes családból született Győrött 1850 május 23-án. Édes atyjától, ki magyar kir. testőr, később a szabadságharcz egyik tevékeny bajnoka volt, örökölte büszke, nemes jellemét, lángoló hazaszeretetét, lelkiismeretes pontosságát, édes anyjától, kit nagyon szeretett: őszinte mély vallásosságát, résztvevő szeretetét, különösen a betegek iránt való gyöngédséget. Ily szép tulajdonokkal megáldva, fővágya volt gyermekkora óta életét az isten szolgálatára szentelni. Iskoláit Győrött az Orsolya-szüzek zárdájában végezte s hosszas könyörgés után édes atyja beleegyezését kinyerve, belépett *az angolkisasszonyok egri intézetébe* 1868 november 13-án. Itt tanulmányait bevégezve, mint képesített tanítónő működött, mind a bennlakó, mind a bejáró növendékek oktatásában odaadó szeretettel, fáradhatatlan kitartással és szép sikerrel. 1870. szeptember 15-én, a fogadalmak által teljesen isten szolgálatára kötelezte magát. Ezóta nemes lelkének minden igyekezete odairányult, hogy a fogadalmában elvállalt kötelességeket híven teljesítse. Nem kímélte gyönge egészségét, feláldozta nyugalmát, megkettőztette fáradozásait, hogy az úr szőlőjében minél áldásosabban működhessék. Jézus szent szíve volt áhitatának központja, s hogy Jézus szeretetére másokat is buzdíthasson, elüljárói engedelmével 1880-tól kezdve kisebb elbeszéléseket és czikkeket írt és fordított különböző lapok és folyóiratok számára. Igy munkatársa volt: A Katholikus Hetilapnak, Összetartásnak és Reménynek ezen lapok megszüntéig; folytonosan dolgozott: Jézus szent Szive Hirnöke, Mária-kert és az Őrangyal folyóiratokban. Nyolczvannál többre tehető az általa írt elbeszélések száma és körülbelül ugyanannyi a czikkek száma is; mint külön kötet jelent meg három elbeszélése és egy gyermek-színdarabja «Harmatcseppek» czím alatt. Családi neve helyett előnevét használta s így lett ismertté *a Rajkai Cecilia irónő jóhangzású neve.*

Ezen nagy irodalmi munkássága mellett, soha sem mulasztotta el szerzetesi és tanítói kötelmeit. Betegségből származott nyugtalan természete csak az iskolában és írásban nyert nyugtot, csak ekkor nem érezte szenvedő testének gyötrelmeit. Mindenki által szeretve és tisztelve dolgozott majdnem 24 éven keresztül az intézet magányában, embertársai lelki és testi javán, kifejlett szívbaja miatt, melyet példás türelemmel viselt, folytonos aggodalomban tartva az őt szerető és életéért remegő testvéreket. Áldás legyen emlékezetén!

*

Miniszteri rendelet a tanító és tanítónőképesítési vizsgálatok tárgyában. Gr. Csáky Albin vall. és közoktatási min. úr 12152. sz. a. következő szabályrendeletet bocsátott ki:

Az 1877. évi julius hó 13-án 10,998. sz. alatt kelt szabályrendelet hatályon kívül helyezésével az állami tanító- és tanítóképző-intézetekben tartandó elemi népiskolai tanítónői képesítő vizsgálatokra nézve, az ide mellékelt szabályzatot léptetem életbe.

Az új szabályzat a következő lényegesebb új intézkedéseket tartalmazza.

a) A tanítói hivatalra magánúton készült jelöltektől a törvényben megszabott koron és tanítói gyakorlaton kívül legalább annyi iskolai előképzettség kívántatik, a mennyi az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. 68. §-ában a tanítóképezdébe, 108. §-ában a tanítónőképezdébe való felvételre meg van szabva.

Ugyancsak a magánúton készült jelöltek arra köteleztetnek, hogy a képesítő vizsgálatot megelőzőleg a képezde egyes osztályainak tananyagából osztály-vizsgálatokat tegyenek.

Végül magánúton készült jelöltek vizsgálatra bocsátásának megengedését magamnak tartottam fenn.

A magánúton készült jelölteket illetőleg tett eme rendelkezéseket a tanítói képzettség szinvonalának emelése érdekében találtam szükségeseknek. A magán készüléssel szemben nagyobb biztosítékra van szükség, mint a mennyit a régi szabályzat kívánt, mely szerint a jelentkező iskolai képzettsége nem volt föltételül szabva és a jelölt az osztály-vizsgálatok mellőzésével közvetlenül a vizsgáló-bizottság engedélyével bocsáttatott képesítő vizsgálatra. A régi szabály tehát hasonlíthatatlanul kedvezőbb helyzetet biztosított a magán-tanulóknak szemben azokkal, a kik a tanítói pályára nyilvános képző-intézetekben készültek.

b) Azok a tantárgyak, melyeket a czél koczkáztatása nélkül pusztán írásbeli vizsgálat útján is lehet számon kérni, az írásbeli vizsgálat tárgyai közé vannak sorozva. Ennek következtében a szóbeli vizsgálat rendszerint a törvényben megszabott tantárgyaknak csupán egy részére szorítkozván, úgy a jelöltekre, mint a vizsgálókra nézve kevésbbé fárasztó lesz, és sokkal behatóbbá és alaposabbá tehető.

c) Szükségesnek láttam továbbá a 10. §-ban kimondani, hogy a képesítő vizsgálaton egyetlen tárgyból sem menthető fel senki semmi indokból és szemmi szín alatt.

d) A vizsgáló-bizottságot illetőleg akként intézkedtem, hogy a képesítés kizárólag szakférfiak itélése alá essék; mindazonáltal az idézett törvény 101. §-ában foglalt rendelkezés szellemében fentartottam, hogy az igazgató-tanács tagjai a vizsgálaton jelen legyenek és ellenőrző tisztöket gyakorolják.

e) Tanítónők ott, a hol kellő képesítéssel bíró szaktanár van, külön elemi iskolai tornatanítónői képesítő vizsgálatot tehetnek, a törvény 111. §-ában követelt tantárgyakból szerzendő oklevelök kiegészítéséül.

f) Tanítók külön vizsgálatot tehetnek az egyházi énekből és zenéből.

Kivánatos, hogy az *e)* és *f)* alatt említett vizsgálatot a jelöltek ott, a hol arra alkalom van, kivétel nélkül tegyék le.

Erről a kir. tanfelügyelőséget tudomás és további eljárás végett értesítem.

*

Az álló irás. A vallás- és közoktatásügyi miniszter értesítette a fővárosi tanácsot, hogy az orsz. közokt. tanács tüzetes tanulmányozás tárgyává tette az álló írás kérdését. Az eredmény az, hogy az álló írás kötelező behozatala ma még korai dolog volna, miután most még vitás kérdés, hogy az álló vagy dülő írás előnyösebb-e. A kérdés iskola-egészségügyi és pedagogiai jelentősége azonban kívánatossá teszi, hogy az álló írással tervszerü kisérletek tétessenek és azért fölhívja a miniszter a fővárosi tanácsot, hogy a községi elemi és polgári fiú- és leányiskolák közül, a melyeknél párhuzamos osztályok vannak, néhányat jelöljön ki, hogy azokban a jövő tanévtől kezdve a párhuzamos osztályok egyikében álló, a másikában dülő írás taníttassék és a kétféle írás tanítása megfigyeltessék; figyelmeztet egyúttal a miniszter arra, hogy az egyik tanító által megkezdett álló írás folytatása a következő évben más tanítóra ne bízassék. A miniszter egyúttal utasítást adott ki az álló írással végzendő kísérletekre.

*

A nőkérdés és az «Élet». A magyar lapok és folyóiratok között nincs talán egyetlen egy sem, mely a nőkérdésben oly határozott álláspontot foglalna el, mint a Katona Lajos és Vikár Béla szerkesztésében kéthetenként megjelenő «Élet» czímü folyóirat. E folyóiratnak új év óta megjelenő minden száma foglalkozik a nők munkaképességének és munkajogának kérdésével, s azon van, hogy a nők munkakörét tágítsa s a nők önálló foglalkozását elősegítse. Azt lehet mondani, hogy ez a törekvés, ez a szellem az «Élet» minden czikkét átlengi, a főbb czikkek mégis, melyek ezzel a kérdéssel foglalkoznak, a következők: «*Északi levegő*», írta báró Gripenberg Alexandra, a finn nőegylet elnöknője, kinek tollából folyóiratunk 1890. évi folyamának 6. számában mi is közöltünk czikket. A finnek mívelt kis nemzete a nőkérdés fejlettsége tekintetében sokkal megelőzvén minket, nem lehet csodálkoznunk, hogy a derék elnöknő a női szavazatjog megszerzésére irányuló egyleti tevékenységről értesíti magyar elvrokonait. — A 4-ik számban Hampelné Pulszky Polixena úrhölgy a mi sajátosabb viszonyaink szempontjából szól a kérdéshez. Nem kívánja siettetni a haladást, csak azt óhajtja, hogy ne akadályozzák. Ha természetszerű a fejlődés, erőltetés nélkül is beáll, s így egészségesebb viszonyokat teremt. Az 5-ik számban Veres Beniczky Hermin felelve az előbbi czikkre, a nőnevelés helyesebb mederben való terelése czéljából a lélektan intensivebb tanítását ajánlja. A 6-ik számban *Julius* szól a kérdéshez s ugyancsak Hampelné úrnőnek felelve, a haladást sürgeti és pedig nemcsak a nők, hanem a társadalom érdekében is. — Különösen jól eső örömmel konstatálhatjuk, hogy az «Élet»-nek meggyőződése, hogy «*a nők kiváltképen a nevelés dolgában kitünőek*». A miért folyóiratunk 12 éven keresztül lankadatlan buzgalommal küzdött a nőnevelés, nőkérdés fejlesztésének nagy munkájában, íme lelkes, önkéntes munkatársra akad. Erősebbnek érezzük magunkat mióta nem állunk egyedül!

*

A női munkát értékesítő Lujza-egylet márczius hó 25-én tartotta alakuló közgyűlését. Az eszme megpendítője *György Aladár*, folyóiratunk munkatársa s a nőügy lelkes szószólója volt. Az egyesület védnöke *Koburg Lujza* herczegnő, tiszteleti elnöke *Hegedüs Sándorné*, ügyvivő alelnök dr. Bossányi Iván ügyvéd. A munkaközvetítő iroda vezetője özv. Máthé Istvánné. Az egyesület közvetítő irodája f. é. augusztus havában nyílik meg. Addig az összes ügyekre nézve az ügyvivő alelnök dr. Bossányi Iván (Hatvani-utcza 12. szám) ad felvilágosítást. Tagsági jelentkezéseket is az elnök fogad el. A tagok lehetnek *rendes tagok* 2 frt évi befizetéssel és *pártoló tagok* egyszer s mindenkorra 25 frtnyi összegnek lefizetésével. Az egyesület azon eszméket fogja megvalósítani, melyek keresztülvitelét folyóiratunkban több ízben, főként azonban 1881. évfolyamának 4. számában sürgettünk.

*

A «M. D. E.» brassói köre márcz. 6-án nagy és igazán szép közönség jelenlétében tartotta az áll. p. leányisk. növendékek közreműködésével első nyilvános összejövetelét, melyen *Geőcze Sarolta* húmoros felolvasásban mutatta be az egyesületet és annak eddigi működését.

A nyilvános összejövetelt zárt ülés előzte meg. A múlt gyűlés jegyzőkönyvének hitelesítése után a taggyűjtés eredményét vették számba. Van e szerint a körnek jelenleg 37 rendes, 34 pártoló és 1 alapító, összesen 72 tagja. Ez az eredmény, a brassói viszonyokat tekintve, minden várakozást fölülmúl. Az anyagi sikernél azonban még nagyobb az erkölcsi siker, a mennyiben sikerült a «M. D. E.» kötelékében az itteni társadalomnak legbecsesebb, legintelligensebb elemeit egyesíteni vallási és nemzetiségi különbség nélkül. Ép ez a körülmény adja meg súlyát a «M. D. E.» ezen köre működésének.

Ezután az elnök jelentést tett a központi egyesületnek Budapesten febr. 21-én tartott közgyűléséről. Harmadik pont volt a kör munkaprogrammjának megállapítása. E programm összeállításánál tisztán a helyi viszonyokból indult ki a kör és egyelőre csak a legközelebbi teendőkre szorítkozott, azon szükségletekre, a melyeket saját eszközeive kielégíteni módjában van. Három főbb pontja van e programmak. Egyik a sorozatos népszerű felolvasások tartása a lélektan, neveléstan, egészségtan stb. köréből; másik a nyári hónapokban tartandó társas kirándulások; harmadik egy oly könyvtár felállítása, melynek összeállításánál a tagok önmívelése legyen irányadó.

Ezzel a brassói kör az első lépést megtette. A kezdet biztató. Most már csak kitartás és buzgalom szükséges.

A «M. D. E.» győri köre márczius hó 27-én végleg megalakult. A megalakulás következő módon történt: A Győr városában leányok tanításával foglalkozók egyrésze márcz. 13-án összegyűlt az állami tanítónőképző intézetbe, hogy megbeszélés tárgyává tegyék a megalakulás módozatait. A megalakulás elvben kimondatván, egy 6 tagú bizottságot alakítottak az alapszabályok elkészítése czéljából. Márcz. 27-én újra egybegyülvén, a megalakulást a jelenlevő huszonöt tag kimondta. Az alapszabály tervezetet általában elfogadván, a tisztikart következőképen alakították meg: elnök Pataky Irma, alelnökök: Karsay Jolán és Csepreghy

Endre, titkár: Litschauer Teréz, könyvtáros: Fay Gizela, pénztáros: Heinrich Józsa, ellenőr: Nagy Gizela, jegyzők: Friedrich Róza és Hordossy Gizela. Ezek után megállapították a jövő gyűlés tárgysorozatát, kimondották, hogy a külföldi tanügyi mozgalmak szemmel tartása végett egyes tagok fognak azzal megbizatni, hogy szaklapokat tanulmányozzanak s az érdekesebb közleményekről az üléseken referáljanak.

*

A «M. D. E.» újvidéki köre márcz. 12-én tartotta a tagok élénk részvétele mellett rendes havi értekezletét. Örömmel jegyezzük föl, hogy a tagok száma a közgyűlés óta 39-ről 78-ra szaporodott. A kör megállapította munkaprogrammját is, melylyel a tagok nem csak buzgalmukról, hanem a nőnevelés fontosabb kérdéseinek felismeréseiről és tanúságot tettek. Sajnálatunkra, e programmot helyszüke miatt ez uttal nem közölhetjük.

*

A Mária-Dorothea egyesület vidéki köreinek figyelmébe. A «M. D. E.» elnöksége a következő körlevelet küldte szét. Egyesületünk jelen évi hetedik rendes közgyűlése örömmel vette tudomásul a Mária-Dorothea-egyesület buzdító gyarapodását s valóban országos jellegének megszilárdulását. Az új alapszabályok értelmében szervezett igazgatóság feladatának megfelelően egyik legelső kötelességének tartja egyesületünk általában ismert czéljainak lehetőleg egyöntetü fejlesztésére tekintettel jelen körlevélben némi tájékoztató pontokat közölni a vidéki körökkel, előre is kérvén őket, hogy sem a jelen körlevelet, sem az utána következőket ne tekintsék parancsoló utasításoknak, hanem csak oly jóakaró tanácsoknak, melyekre egyesületünk egységes és öntudatos működése szempontjából — úgy hiszszük — minden tagtársunk meggyőződése szerint szükség van, de a melyeken változtatni, ha esetleg helyteleneknek bizonyúlnak, mindenkor készek vagyunk, természetesen, csak az alapszabályok keretén belül.

Egyelőre a következőkre kérjük ki becses figyelmöket:

1. Vidéki köröket leghelyesebb oly helyeken létesíteni, hol a tanítónőképzők, felsőbb leányiskolák vagy polgári leányiskolák tanítónői között legalább három-négy erre vállalkozó, ügybuzgó tag van. Alapszabályaink szerint elegendő, ha csak a tisztikar választatik is a Mária-Dorothea-egyesület rendes vagy alapító tagjai közül s így sehol se legyen akadály az, ha esetleg az illető községben kevés a tanítónő, annyival inkább, mert egyesületünknek mások is tagjai lehetnek.

2. A létesülés megkönnyítése végett czélszerű mindenütt a helyi érdekeket is tekintetbe venni; esetleg külön czélt tűzni ki a vidéki kör

elé, például fürdőházak építése, a ennálló vagy létesítendő tanítónők otthonában a kör tagjai számára ingyenes hely biztosítása stb. Mindenütt kivétel nélkül ajánlatos a pedagógiai felolvasások, esték rendezése; külön könyvtárak biztosítása, melyekre nézve később terjedelmesebb tájékoztatásokat dolgozunk ki. Óhajtandó azonban, hogy az egyesület egységének megóvása végett a vidéki körök is teljesen csatlakozzanak a központhoz a «Mária-Dorothea-egylet könyvtára», irodalmi vállalat és az egyleti segélyalap fejlesztése érdekében, melyek csak úgy lehetnének valóban hatásosak, ha kellő anyagi és erkölcsi erővel rendelkeznek.

3. Különösen ajánljuk már most kezdetben, hogy lehetőleg minden kör szólítson föl egyes buzgó tagokat, hogy egy-egy, a székhelyükön vagy környékükön levő magasabb fokú nevelőintézetről tanulmányt írjon, azt a kör ülésén bemutassa; egyik helyi lapban közzétegye. A kinyomatott dolgozatból kérünk egy példányt hozzánk beküldeni, hogy könyvtárunkban a nemzeti nőnevelés történetére vonatkozó adatok idővel is feltalálhatók legyenek.

4. Minden kör igyekezzék székhelyén évenkint egy tanítónői majálist rendezni, még ha ezáltal tőkéjét nem is gyarapíthatja. A majálisra minden tanítónőt, kisdedóvónőt, nevelőnőt meg kell hívni, hogy itt könnyen megismerkedjenek és az összetartozás érzete kifejlődjék.

5. Alapszabályaink az egyes köröknek lehető nagy önállóságot nyújtanak s az egyesületi igazgatóság a körök tisztviselőinek megválasztásában, ügyrendének megállapításában, általában működésében az alapszabályok keretén belül szabad kezet ad. Csak azt kéri, hogy mindenről időről-időre értesítsék őt is és az év végén az évkönyvek és jelentések számára rövid ismertetést küldjenek be. Az anya-egyesületet a rendes tagok díjainak 50%-a illeti meg, a körök minden más jövedelmeit ők maguk külön kezelhetik s a gyűjtött tőkék, ha beküldetnek, az egyesület vagyonkimutatásában a kör nevén elkülönítve kezeltetnek és gyümölcsöztetnek. Az évi zárlat eredményének kimutatása azonban mindenesetre beküldendő, hogy egyesületünk vagyonáról és gyarapodásáról évenként tiszta képet nyerhessünk.

6. Az igazgatóság gondoskodni fog arról, hogy a körök az egyesület minden fontosabb intézkedéséről külön is értesüljenek, az új alapszabályokat és más nyomtatványokat annak idején megkapják; óhajtandó azonban, hogy minden egyes kör könyvtára számára már most megrendelje a «Nemzeti Nőnevelés» czímű folyóiratot is, mely jelenleg egyesületünk hivatalos közlönye.

7. A nagy közönség érdeklődésének ébren tartása végett minden kör gondoskodjék arról, hogy üléséről, működéséről legalább havonként egyszer egy-egy újdonság jelenjen meg az összes helyi lapokban s hogy

az iskolaszékek tagjai és más tanügybarátok az egyesületet ismertető nyomtatványokat megkapják.

8. Az üléseken a tagokkal szemben igyekezzék minden kör, esetleg ha szükséges, a jogi alakiságok mellőzésével is, lelkesedést és buzgalmat kelteni föl a Mária-Dorothea-egyesület iránt s különösen törekedjenek arra, hogy formális albizottságok kiküldése helyett minél több egyes tagnak adjanak személyes felelősségre egyéniségüknek megfelelő megbizatásokat, mert egyletet csak az szeret igazán, ki már fáradozott is annak érdekében.

*

Gladstone a nők szavazatjogáról. Most, hogy az angol parlament ismét foglalkozik a nők szavazatjogának kérdésével, az agg Gladstone előre is elmondta a maga véleményét egy képviselőhöz intézett nyílt levélben. Érvelése első sorban magának a törvényjavaslatnak a határozmányai ellen fordulnak, mely a férjes asszonyoktól megtagadja, ellenben a férjnél nem levőknek megadja a szavazati jogot. Gladstone szerint épen a családanyákban kell sokkal erősebb mértékben meglenni a felelősség iránt való érzéknek. Általánosságban azonban a nők jogainak kérdése még nem elég érett ahhoz, hogy a parlament döntsön benne. Hiszen igen sok asszony is ellene nyilatkozott a nekik megadni szándékolt szavazati jognak. Már pedig mielőtt a parlament e jog megadását kimondja, konstatálni kellene, hogy a brit nők túlnyomó többsége csakugyan kivánja-e ezt a jogi jótéteményt. Ha a nőknek megadják az aktiv és a passziv választási jogot, ebből logikailag az következik, hogy a nők minden hivatalra is jogosítva vannak. Egyes nők talán képesek is lennének erre, mint a hogy huszonegy éven aluli férfiak vannak, a kik alkalmasabbak a polgári kötelességek teljesítésére, mint sok más idősebb polgártárs. De a kivétel sohasem döntheti meg a szabályt. Gladstone nem fél attól, hogy a nők lényegesen korlátozni fognák a férfiak hatalmi körét, de — úgymond — a női természet gyöngédsége, finomsága, tisztasága, nemessége odaveszne, szóval az, a mi eddig a nők hatalmának a forrása volt, és egyátalában kár volna a nőket belerántani a férfiui tevékenység zürzavarába.

IRODALOM.

FRANCZIA OLVASÓKÖNYV felsőbb leányiskolák V. és VI. oszt. számára. Szerkesztette *Wollmann Elma*, a pozsonyi áll. f. leányiskola igazgatónője. — Ára vászonkötésben 1 frt 60 kr. — Stampfel, Pozsony, 1891.

Ezen olvasókönyv, mint szerző írja előszavában, az V. és VI. osztály növendékeinek az előző osztályokban szerzett nyelvismereteik kiegészítésére s a franczia irodalom megkedveltetésére szolgál eszközül, serkentvén őket a franczia irodalom ápolására tanulmányaik befejezése után is.

Biztosabb tájékoztatás tekintetéből az olvasmányok korszaki sorrendben csoportosítvák, hogy a tanulók a franczia nyelv különféle fejlődési fázisait, az illető korszak irodalmi és nyelvi sajátságait áttekintsék, egybevessék és tanulmányozzák.

Szerző az egyes olvasmányok kiszemelésénél a XVII. századot veszi kiindulási pontul, mivel aranykora ez a franczia irodalomnak, s a nyelvet legtökéletesebb kifejlésében tűnteti fel.

A munka három részre oszlik. Mindeniknek bevezetésül az illető korszak politikai, társadalmi és irodalmi állapotának rövid, de nagyon is tudományos alakban nyújtott ismertetése szolgál, melynek csakis a tanító veheti hasznát; a tanuló felfogásához okvetlenül még népszerűsítenie, alkalmaznia kell majd, hogy czéljának megfeleljen.

Igen gyakorlatiak az egyes olvasmányokat kísérő apró jegyzetek (melyeket nem ártott volna még szaporítani) az által, hogy az illető ismeretlen kifejezést nem lefordítva, hanem ugyancsak franczia nyelven, ismertebb szóalakok, megfelelő synonymák segítségével magyarázzák.

A történelmi, mythologiai és földrajzi jegyzetek esetleg a tanítónak könnyítik feladatát, de szintén franczia nyelven magyaráztatván, hasznos beszédgyakorlatoknak tekinthetők a tanulók részére is.

Az I. rész a XVII. század prózai szépirodalmából tartalmaz példákat, a melyek nagyobb része beválik, de egyes szemelvények tán mégis csak meghaladják a 14—16 éves tanulók szellemi fejlettségét és míveltségét.

Sevignené levelei leányához, eltekintve az akkor annyira dívó édeskés szentimentálizmus- és negélyes gyengédségtől, formatökélyük által még sokáig mintául fognak szolgálni a magasabb levélirályhoz.

Ily kitünő olvasmányok továbbá úgy nyelvi, valamint ethikai szempontból Maintenone-né didaktikai dolgozatai: Egy kevély hugához intézett intő levele; — erkölcsi mondatok, melyeket a st. cyri növendékek füzeteibe szépírási mintákul szokott volt írni; — végre egy kis színműre alkalmazott párbeszéd ily czímmel: «Az asszony megalapítja, de tönkre is teheti a család jólétét». A czím kifejezi a darab moráljàt. — Molière «Fösvény»-e és «Kurta nemes»-ének néhány jelenete könnyed, természetes, elmés dialógjai folytán nagy haszonnal olvastatható. — Perrault «Piros bóbitás»-a minden leányszívet meg fog hódítani. — Becsesek továbbá: Fénélon két meséje, Balzac egy, szeretetteljes megfigyeléssel ecsetelt idyll-je: «Falusi örömök», — és La Rochefoucauld elegáns elmefuttatása «A társalgás»-ról. Kevésbbé fogják élvezni a fiatal olvasók ugyanezen író aforizmáit, — Pascal «Az ember és természet közti aránytalanság»-ot elemző bölcselkedését, — Bossuet Mindszentek alkalmára írt, abstrakcziókkal teli «Szónoklat»-át, — avagy La Bruyère művészien kidomborított jellem- és erkölcsrajzait, de a melyek irónikus, finom vonatkozásaikkal még jóval felette állnak az ilyen korú és ítéletű olvasók irodalmi míveltségének. — Ugyanez a véleményünk Fénélon «A leányok nevelése» czímű munkájából közölt töredékre nézve is, melynek úgy az irálya, valamint a benne kifejtett pedagógiai elvek megértése teljesen kifejlett szellemi és erkölcsi érettséget tételeznek fel olvasójukban.

A XVIII. század írói közül Montesquieu, Voltaire, Buffon, Rousseau és Bernandin de Saint-Pierre vannak bemutatva; és pedig Voltaire két hölgyismerőséhez intézett levélkéje által, melyek a bennök megszólamló igaz bensőség, természetesség és mégis előkelő választékosság által hatnak leginkább; az ember szinte csodálkozik, hogy ez a szarkasztikus bölcsész így is tudott érezni. Kitünő ugyancsak az ő tollából: «XII. Károly svéd király ifjuságának egy történelmi rajza», oly világos, érdekes iránylyal, mely kevés történetírónak képezi előnyét. — Becses darab továbbá Buffon, a természet melegkedélyű eszthetikusától «Az ember» és «A kutya» természetrajza, — nem, több ez annál! Mert míg előbbiben az ember fizikuma és erkölcsi rendeltetése közt tűnteti fel az összhangot valóban nemes pathosz-szal, addig a kutyának «pszichologiá»-ját (mert szerinte van ám neki) tárgyalja annyira rokonszenves vonásokban, a milyenekkel csakis az állatoknak ilyen igaz barátja rendelkezik. — Gyönyörű Rousseau «Napkelte» (Emil-ből); — kedves Bernardin de Saint-Pierre «Pál és Virginiájá»-jából az a jelenet, a mint a kis Virginia kegyelemért esedezik a szökevény rabszolganő részére, és ennek gazdáját meg is kérleli. De már Rousseau Emil-jéből a lelkiismeretet tárgyaló elmélkedés nagyon is magasan szárnyaló probléma ily fiatal elméknek. «Az ember rendeltetése» Bernardin de St.-Pierre-től, kinek chimärákra hajló fantáziája egy boldogabb, utópikus hazáról szeretett álmodozni és a földi létet Schopenhauer sötét, életmegvető színeivel festi olykor, a mi ezen olvasmányon is megérzik, — épen nem fiatal leányok számára iratott, a kiknek rendeltetése nem ilyen pesszimisztikus életfelfogást, hanem igenis szívüknek érintetlen melegét, derüjét vinni családi körükbe.

A XIX. század szép-prózai irodalmát Staëlné, Chateaubriand, Lamennais, Lamartine, Thierry, Thiers. Michelet, Hugo, Sand, Girardinné és Labiche műveiből kiszemelt töredékek illusztrálják.

«Velencze» Staëlné legzseniálisabb munkájából, Corinná-ból, annyira megragadja az olvasó képzelmét, hogy szinte hallani véli a csendes éjben tovasuhanó, fekete gondolákból feléje áradó Tassó stanczákat, szeme megittasul ezen éj titokzatos, bűbájos koloritjától, és lelke elmereng ez érdekes város letűnt nagyságának fájó reminiszczencziáin, melyekben

Staëlné úti impressióit oly művészien megrögzíté. Egy másik dolgozatában: «A fiatal leányok szellemét művelnünk kell», lelkesen emel szót Staëlné a mellett, hogy a nők szellemi nivóját úgy a társadalom, mint a család érdekében emelnünk kell, kimondván a paradoxonnak tetsző mély jelentőségű szót, hogy a felvilágosodás hátrányai csak minél több felvilágosítással ellensúlyozhatók. Eszmegyazdag, szellemes czikk, de nehéz iskolai olvasmány.

A leíró költészetnek több gyönyörű példáját vette fel szerző könyve ezen szakaszába. — Így Chateaubriand «Egy szép éj Amerikában» és «A kígyóbűvölő»-jét, a mely plasztikus, élethű alakításával a genrefestő ecsetje alul kerülhetett volna elő, oly színes és eleven kép ez. Michelet «Első szárnypróbálgatásá»-t olvasva pedig nem tudjuk, az anyai szeretet édes izgalmai, remegő becsvágya, avagy a madárfióka kedves ügyetlensége, anyjába helyezett hite, nekibátorodása és az első próba büszke sikere bájolnak-e inkább el! — És hogyan van ez írva? — Szép George Sand «Tél a falun» czímű apró rajza is. — «Charlotte Corday»-ban örök emléket emelt emelt Thiers költői lelkesedése a hazaszeretet heroismusa ezen legendáris megeszményítőjének. A «Gyermek episod»-ja (Hugó V. «Egy elitélt utolsó napjá»-ból) naiv közvetlensége, a búcsúzó apa és mitsem sejtő gyermek kedélyállapotának megkapó szívrázó ellentéte, és tragikus alapgondolata által a dráma erejével hat. — Ezen gyűjteményt Giardinné és Labiche két kis színdarabjának egy-egy jelenete zárja be. A darabok teljes tartalma előzetesen vázlatban van elmondva. Következik az olvasókönyv II. része, mely a franczia versköltészetet ismerteti a XVII. századtól napjainkig. A klassikus irodalmat Corneille, Molière, Racine leghíresebb színműveinek egyes, idetartozó jelenetei, La Fontaine két nagyobb meséje és Malherbe kissé érzelgős stanczái tüntetik fel. Boileau «Utasításai az irodalom mívelésé»-re, mint czíme is mutatja, írótársainak is ad æsthetikai utasításokat az írásművek készítésére meglehetősen pedáns modorban. A XVIII. századból Voltaire, Saint Lambert, Florian és Chénier András múzsájával ismerkednek meg a tanulók.

Ezt követi a XIX. század lyrai költészetének rövid anthológiája. Bemutattatnak e műfaj leghivatottabb, legkedveltebb mívelői, mint: Béranger, Lamartine, Hugó, Musset, Sully Prudhomme és Coppé. — Hálás feladatnak tekintenők, hogy Lamartine és Hugó, a franczia alanyi költészet ezen elsőrendű csillagai, többoldalúlag ismertessenek. Sajnosan nélkülözzük legbecsesebb alkotásaikat, mint: «Lamartin L'automne», «Le temple», «Le soir»-ját; — Hugó «La prière pour tous», «Bénédiction» és «Extase»-át. Sully Prudhomme «Le vase brisé»-je hasonlíthatlanul szebb a «Nid brisé»-nél, kár volt kihagyni. — Az olvasókönyv III. része a franczia irodalom történetének rövid kivonatát közli a franczia nyelv eredetétől napjainkig.

Mint irodalmi kommentár igen jók ezek az apró kritikai, tájékoztató jegyzetek, kivonatos lexikon-stylusukban, alig hihetjük azonban, hogy tananyagul is szolgáljanak, tudván azt, milyen meddő munka az irodalomtörténeti adatok bemagoltatása, mely, nem hogy megkedveltetné az ifjúsággal az illető irodalom tanulmányozását, hanem ellenkezőleg, elidegeníti tőle.

Egyedüli czélravezető eszköze az irodalom iránti érdeklődés felébresztésének az irodalmi produktumoknak eredetiben való ismertetése ily szerető gonddal és bő irodalomismerettel egybeállított olvasókönyv alapján, a milyen pl. az előttünk fekvő, a miért is annak minél szélesebb elterjedését az ügy érdekében szívből óhajtjuk, annál is inkább, minthogy külső kiállítása is — néhány sajtóhiba leszámításával — teljesen kielégítő.

Budapest.

*

AZ ÉN IMÁM. Irta báró *Barkóczy-Dömök Antónia.* Kiadja Kókai Lajos. Budapest. Ára 1 frt 20 krtól 3 frtig.

A föntebbi czímmel egy igen díszes kiállítású 14 ívnyi terjedelmü kötet ima és elmélkedés jelent meg. A mű szerzője báró Barkóczy-Dömök Antónia *áll. fels. leányisk. igazgatónő,* ki a prot. gyermek-serdülőleányok és ifjú hölgyek számára írt imáinak és elmélkedéseinek e gyűjteményét «kedves unokáinak» ajánlotta. A 16-od rétü kötetben 62 különböző alkalmakra irott ima és elmélkedés foglaltatik, közöttük nyolcz Tompa és Szász Károly imakönyvéből átvéve: a többi a szerzőnő mélyen vallásos lelkéből fakadt. A munka bevezetésében rövid átpillantását adván szerzőnő a maga megpróbáltatásokban gazdag életének, elmondja, hogy mindig és minden körülmények között csak a hit, a bizalom tartotta fenn és táplálta az ő életerejét is s ez adta meg lelkének a felemelkedést. Ezt a hitet akarja most a növendék leánykákban és az ifjú nőkben is felébreszteni s vele lelküket meggazdagítani. Imái s elmélkedései valóban őszinte érzésből fakadnak. A közvetlen egyéni erős hit hatja át őket. Mindegyik bizonyos természetes bájjal van írva. Szívből jőnek, szívhez szólanak. Irályuk is ment minden keresettségtől, felesleges ékességtől. Egyszerűek, naivak s e közvetlenségükben igazán kedvesek. A női lélek mélyéről felszakadt hangok bizonyára megtalálandják az útat a női szívhez.

*

Megjelent a valódi «*Magyar Szakácskönyv*»-nek második bővített kiadása. Irta: *Zilahy Ágnes.* Ára 1 frt 20 kr. Megrendelhető a «Magyar Nők Lapjának» kiadóhivatalában. (Budapest, kishíd-utcza 9.) Azon t. előfizetők, kik a «Magyar Nők Lapjára» félévre avagy egész évre egyszerre előfizetnek, s az előfizetési összeget 10 kr. csomagolási és postaszállítási díjjal együtt beküldik, a valódi «Magyar Szakácskönyvet» ingyen kapják. A «Magyar Nők Lapjának» előfizetési ára: a «Lugas» czimű gyermeklappal, «Tükör előtt» czímű divatlappal s a «Regénymelléklettel» együtt egész évre 6 frt, félévre 3 frt, negyedévre 1 frt 50 kr. Mutatványszámot ingyen és bérmentve küld a kiadóhivatal.

Melléklet a «Nemzeti Nőnevelés» 1892. évi ápril—májusi füzetéhez.

ELSŐ MAGYAR ÁLTALÁNOS BIZTOSITÓ TÁRSASÁG BUDAPESTEN.

I. Tűz-, szállítmány- és jégbiztosítási üzlet.

Kiadások. Harmincznegyedik évi zárszámla 1891 január 1-től deczember 31-ig.

	frt	kr	frt	kr
I. Tűzbiztositás.				
Kifizetett károk a viszontbiztositott rész levonása után	1520605	81		
Függöben maradt károk tartaléka	127786	98		
Szerzési költségek a viszontbiztositott rész utáni bevétel levonásával	302436	42		
Jövedelmi adó és bélyegilletékek.	103969	84		
Postabérek.	49174	45		
Adakozások közhasznu czélokra	700	—		
A tüzbiztositási üzletet terhelö igazgatási költségek .	331474	60		
Behajthatlan követelések leirása.	7584	22		
A következö évek készpénz-dijtartaléka a viszo biztositott rész levonása után és minden megterh lés nélkül	1763217	98	4206950	30
II. Szállitmány-biztositás.				
Kifizetett károk a viszontbiztositott rész levonásával	55534	92		
Függöben maradt károk tartaléka	11420	90		
Szerzési költségek	24321	28		
A szállitmány-biztositási üzletet terhelö igazgatási költségek	9042	38		
A következö évnek dijtartaléka a viszontbiztositott rész levonásával	18375	86	118695	34
III. Jégbiztositás.				
Viszontbiztositások és törlések	379870	32		
Kifizetett károk a viszontbiztositott rész levonásával	1805806	99		
Szerzési és igazgatási költségek a viszontbiztositások utáni bevételek levonása után	234131	72		
Behajthatlan követelések leirása	1216	71	2421025	74
1891. évi nyeremény			459430	04
			7206101	42

Bevételek.

	frt	kr	frt	kr
1890. évi nyeremény-számla: maradvány . .			869	81
I. Tűzbiztositás.				
Az 1890. évröl áthozott készpénz dijtartalék a viszontbiztositott rész levonásával és minden megterhelés nélkül	1763127	54		
388517511 frt 41 kr. kötött biztositások után és a f. évb. lej dijrészletekböl bef. dijak frt 4842515.43 levonva törl. dijak frt 443.932.62 viszontbiztos. dijak « 622,068.65 lejárt visszbiztositási dij-részletek . « 986,723.69 frt 2.052,724.96	2789790	47		
Az 1890. évb. fenm tartalék függöben volt károkért	175364	38	4728282	39
II. Szállitmány-biztositás.				
Az 1890. évröl áthozott dijtartalék	23063	65		
29.207,153 frt 28 krnyi kötött biztositások utáni dijak . . . . . . frt 133,310.70 levonva: törlesztett dijak frt 4,098.91 viszontbiztositási dijak 49,374.83 « 53 473.74	79836	96		
Az 1890. évben fenmaradt tartalék függöben volt károkért	7837	39	110738	—
III. Jégbiztositás.				
98.243,412 frt 49 krnyi kötött biztositások utáni dijak	1978209	20	1978209	20
IV. Egyéb bevételek.				
Beváltott szelvények után, valamint egyéb befolyt kamatok és árfolyamnyereség eladott érték papirok és idegen pénzek után	327436	97		
Társasági házak tiszta jövedelme	60565	05	388002	02
			7206101	42

Vagyon. Mérleg-számla 1891. év deczember 31-én.

	frt	kr
Elhelyez. tökepénzek takarékpénztárak- és bankoknál	2024180	58
1.980,000.— M. kir. italmérési jog kártalanitási 4½%-os kötv. à 97.— . 1.920,600 frt — kr. 1.100,000.— m. vasuti 4½%-os ezüst kölcsönkötvény à 98.75 . . . . 1.086,250 frt — kr. 375,000 Lira Olasz alapitv. kötv. à 89.50 = 335,625 frs — cs. à 9.35½ . . . 156,988 frt 59 kr. Pesti Lloyd társasági kötvények és egyéb értékpapirok árfolyam szerint . 538.671 frt — kr. a tisztviselöi nyugdijalap értékpapirjai árfolyam szerint . . . . 306,000 frt — kr. a fenti értékpapirok után az év végeig esedékes kamatok 40,623 frt 24 kr.	4049132	83
Leszámitolt, visszleszámitolt és egyéb váltók . . .	556846	12
A társaság házai Budapesten	1210000	—
Különféle adósok:		
a) Pénzkészlet és maradványok a képviselöségeknél	822860	70
b) Maradványok idegen biztositó intézeteknél . .	386048	54
Jégbiztositási osztály folyó számlán	43086	84
Központi pénzkészlet	53592	95
A következö években lejáró dijváltók és dijkötelezvények összege frt 13 239,673.26		
	9145748	56

Teher.

	frt	kr
Részvényalaptöke: teljesen befizetett 2000 egész részvény à 1000 frt . . . 2000000 — Részvényalaptöke: teljesen befizetett 2000 fél részvény à 500 forint . . . . 1000000 —	3000000	—
Társasági tartaléktöke . . .	2116139	94*
Tüzbiztositási dijtartalék készpénzben a viszontbiztositott rész levonásával és minden megterhelés nélkül . . 1.763,217.98 Szállitmány-biztositási dijtartalék készpénzben a viszontbiztositott rész levonásával és minden megterhelés nélkül 18,375.86	1781593	84
Tüzbiztositási függö károk tartaléka.	127786	98
Szállitmány biztositási függö károk tartaléka	11420	90
Arkülömbözeti tartalék . . .	100000	—
Dunaparti ház adótartaléka . .	60000	—
Különféle hitelezök . . .	245208	08
Elöbbi évekröl eddig fel nem vett osztalékok	1620	—
Elsö m. ált. bizt.-társ. Lévay-alap	75062	08
Tisztviselök nyugdijalapja. . .	511903	08
Életbiztosit. osztály folyó számlán	355583	62
1891. évi nyeremény . . .	459430	04
	9145748	56

*A tartaléktöke az 1891. évi nyereményböl emelkedett 2.496,295 frt 59 krra.

II. Életbiztosítási üzlet.

Kiadások. Huszonkilenczedik évi zárszámla 1891. január hó 1-től deczember hó 31-ig.

	frt	kr	frt	kr
Törlesztett kötvények dija	140043	85		
Visszaváltott kötvényekért	227938	54		
Halálesetek után megtéritett összeg	701886	78		
Lejárt kiházasitási tökékért	492276	10		
Kiházasitási biztositásoknál haláleset következtében dijvisszatérités	108322	07		
Függöben levö károk tartaléka	211721	27		
Évjáradékokért	30322	90		
Viszontbiztositási dijak	57521	98		
Bélyegekért	47030	12		
Postadijak, nyomtatv., irodai bér, uti s egyéb költség.	122932	35		
Tiszti fizetések	53283	53		
Jövedelmi adóért	7399	58		
Orvosi dijakért	20821	45		
Szerzési és dijbehajtási költségek	176308	79		
Behajthatlan követelések leirása	5213	21	2403022	52
Dijtartalék ez év végén			16697754	72
1891. évi nyeremény			342996	32
			19443773	56

Bevételek.

	frt	kr	frt	kr
A mult évböl áthozott dijtartalék			15524212	58
Befolyt dijak: ez évben kiállitott kötvények után,	477822	26		
az elöbbi években kiállitott kötvények után	2415379	34		
a biztositott töke emelésére forditott nyeremények	16685	76	2909887	36
Mult évi függöben volt károk tartaléka . . .			173196	80
Illetékek			58321	10
Kamatjövedelem			778155	72
			19443773	56

Vagyon. Mérleg-számla 1891. év deczember hó 31-én.

	frt	kr
Értékpapirok 15.020,501 frt 44 kr. ugyanis:		
2.212,100 frtnyi m. földh. 5%-os zálogl. 100 frtjával	2212100	—
777.000 frtnyi m. földh. 4½%-os zálogl. 100 frtjával	777000	—
2 958.600 frtnyi m. földhit. 4% zálogl. 95 frtjával	2810670	—
2,400 frtnyi magyar földhitelintézeti 5%-os érczértékü záloglevelek 116 frtjával	2784	—
881,500 frtnyi magyar kir. államvasuti ezüst kölcsön 4½%-os kötvények 98¾ frtjával . . .	873443	75
1,625.700 frtnyi magyar észak-keleti vasuti 5%-os ezüst elsöbbségi kötvények 100 frtjával. . .	1625700	—
1997900 frtnyi Budapest föv. 4½% kölcsönk. 97¼ frtjáv.	1942957	75
3.985.000 frtnyi m. 4% földteh. kötv. 91½ frtjával	3646275	—
Beszterczeb-brez és piski-vajdahunyadi vasuti kötv	1123940	10
13,450 Lira 32 c. olasz 5%-os járadék és kamatai . .	5630	84
1891-ben esed. kamat. és elszám. pénzküldemény .	173580	39
Jelzálog kölcsönök	198351	62
Kötvény-kölcsönök	1771470	—
Viszontbizt. kötvény kölcsönök	15503	63
A központ tartozása folyó számlán	355583	62
Vezér- és föügynökségek s mások tartozásai . . .	419146	02
	17954436	72

Teher.

	frt	kr
Dijtartalék: . . . 17.055,376·— levonva viszontbiztositási dijtartalék 357,621.28	16697754	72
Biztossági alap	230404	54
Kiházasitási tökék nyereménye .	463242	84
Függöben levö károk tartaléka .	211721	27
Dijleszállitásokra vonatkozó nyeremények tartaléka.	714	69
Elöre fizetett dijak az 1892—1894. évre	2800	86
Fel nem vett nyeremények 1890. évröl	74	85
Viszontbiztositó intézetek és mások követelései	4726	63
1891. évi nyeremény	342996	32
	17954436	72

Budapest, 1891 deczember 31-én.

Ágoston József, életbizt. osztályfőnök.

Jeney Lajos, aligazgató, a közp. könyvvezetés főnöke.

Az igazgatóság: **Harkányi Frigyes, Lévay Henrik, Ormody Vilmos, báró Schosberger Zsigmond, gróf Zichy Nándor.**

Kaczvinszky János, életbizt. könyvvivő

A fenti zárszámlákat és mérlegeket megvizsgálván, azokat a törvényben s az alapszabályokban meghatározott elvek szerint készülteknek és azok egyes tételeit a fő- és segédkönyvekkel teljesen megegyezőknek találtuk.

Budapest, 1892. márczius hó 17-én.

A felügyelőbizottság: **Gróf Batthyány Géza, Giczey Samu, Jekelfalussy Lajos, László Zsigmond, Szitányi Izidor.**